

A emigración betanceira a América a través dos expedientes do Arquivo Municipal (1865-1907)

XESÚS TORRES REGUEIRO*

Sumario

Análise da emigración betanceira a América a través dos expedientes de 517 emigrantes conservados no Arquivo Municipal de Betanzos durante o período que abranguen os citados expedientes: 1865-1907.

Abstract

Analysis of the emigration of betanceiros to America from the reports of 515 emigrants covering the period 1865-1907.

INTRODUCCIÓN

No Arquivo municipal de Betanzos existe unha serie de «Expedientes relativos a emigración» que abranguen dende o ano 1863 ao 1931.¹ Aínda que, se obviasemos o máis antigo (por razóns que logo explicaremos), a serie comezaría en 1865 e remataría en 1907, pois os documentos da última data que figura na carpeta non son expedientes de emigración, abrangendo catro décadas (corenta e dous anos, en realidade) de emigración a «Ultramar». Delas, as dúas últimas serían probablemente as máis importantes no éxodo que se produciu en Galicia cara as terras de América.

Non sabemos que parte da totalidade representan os expedientes conservados, pois hai series anuais que están claramente incompletas. Mesmo dalgún ano non hai ningún, habendo constancia por outras fontes de que neses anos si houbo emigrantes. Nalgúns anos os expedientes están cosidos ou forman un caderno?²

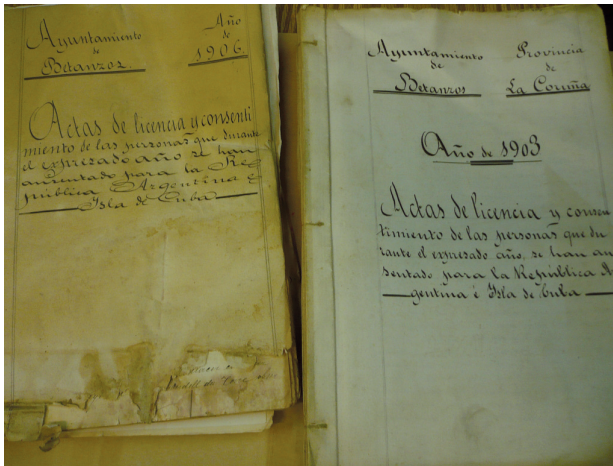
A NECESARIA LICENCIA E A DOCUMENTACIÓN DO EMIGRANTE

Os expedientes máis completos constan de:

- Copia da partida de bautismo.
- Certificado de boa conduta.
- Certificado da Axudantía de Mariña de Sada de non estar inscrito para o servizo na Mariña, no caso dos varóns.
- Certificado do xulgado de non estar procesado.
- Acta de licenza asinada pola persoa que autoriza a marcha: pai, nai viúva, titor, ou esposa no caso dos casados. Esta facíase ante o Alcalde e asinaban tamén dúas testemuñas.

Na acta de licenza figura nalgúns casos a relación dos documentos que se presentan. Ás veces declaran a profesión a que van dedicarse e a finalidade da emigración.

* Xesús Torres Regueiro é betanceiro e autor de numerosos traballos sobre historia local e de Galicia, moitos deles publicados neste mesmo Anuario Brigantino.

A persoa que ía emigrar precisaba aportar unha serie de documentos que tiña que presentar diante da Alcaldía: copia da partida de bautismo, certificado do Xulgado de non estar procesada e certificado de boa conduta (que normalmente asinaba o propio Alcalde e nas parroquias rurais o Alcalde de barrio). Ademais, os varóns que aínda non cumpriran o servizo militar tiñan que presentar un certificado da Axudantía de Mariña de Sada de non estar

inscrito para o servizo na Mariña.

En épocas de conflitos bélicos (guerra de Cuba, guerra de África...) a situación militar do emigrante faise máis presente nos documentos. Así, nunha licenza de 1892 dun mozo de dezanove anos especificábase que marcha «para dedicarse al comercio mientras no sea llamado al servicio militar». E noutra do ano seguinte, dun mozo de dezasete anos, aparece con máis amplitude o que semella unha fórmula do escribano: «obligándose ademas en cumplimiento de lo que preceptua el artículo treinta y cuatro de la vigente ley de Reemplazos a responder de la presentación de su indicado hijo cuando sea llamado à cumplir los deberes que la ley impone á todos los españoles».

Os menores de idade (a maioría de idade estaba nos 23 anos na época analizada) debían estar autorizados a marchar polo pai, titor ou nai (no caso das viúvas ou nais solteiras), quen se presentaba ante o Alcalde e asinaba a chamada «Acta de licencia». No caso das mulleres casadas esta autorización asinábaa o esposo e cando este se atopaba emigrado tiña que «reclamala» (ao igual que aos fillos cando os había) a través dunha carta que a esposa presentaba na Alcaldía co resto dos documentos. Polo mesmo, se o home casado emigraba precisaba licenza da súa esposa.

Carimbo da «Ayudantía Militar de Marina del Distrito de Sada».

Cuantificación dos expedientes por anos

Son un total de 517 os expedientes de emigrantes existentes ou dos que existe algún documento. Deles, 362 corresponden a varóns e 155 a mulleres. O máis antigo vai datado na cabeceira do expediente no ano 1863. Máis isto debe ser un erro, porque a acta está datada en 1873 e asinada polo alcalde dese momento. Corresponde ao emigrante Manuel Martínez Sanjurjo, a quen lle concede a licenza a súa muller. Chama a atención que a partida de bautismo utilizada é do ano 1854, dezanove anos antes! Quizá a tiña preparada para emigrar daquela e logo adiou a viaxe ou ben emigraba por segunda vez.

Carimbo dos «Escribanos de la Antigua Ciudad de Betanzos. Galicia» nun certificado dun expediente de 1854.

O expediente máis antigo sería, pois, do ano 1865 e corresponde a unha muller: Dolores Artime de la Villa, nacida en Betanzos dezanove anos antes, mais filla de pais asturianos, de Boal. O destino da rapaza é un ambiguo «Ultramar».

O derradeiro é do ano 1907 e corresponde ao veciño Manuel Lousa Díaz, persoa que ao seu regreso da Arxentina se instalaría como comerciante de tecidos na cidade betanceira. Posteriores a 1907 hai algúns documentos relacionados coa emigración mais non expedientes, de xeito que aínda que a carpeta que os contén abrangue ata o ano 1931, a serie de expedientes péchase en 1907.

OS PAÍSES DE ACOLLIDA

Non sempre fica claro o destino do emigrante, aínda que para a administración municipal todos se dirixen a «Ultramar», entendendo como tal América. Moitos repiten na acta de licenza que «tiene vibos deseos de pasar a Ultramar», o que parece unha fórmula do escribano nos expedientes dos primeiros anos.

EXPEDIENTES POR ANOS

ANO	MULLERES	VARÓNS	TOTAL
1865	1	0	1
1866	0	4	4
1867	0	3	3
1868	0	8	8
1869	1	6	7
1870	0	7	7
1871	1	13	14
1872	2	27	29
1873	2	7	9
1874	1	14	15
1875	0	3	3
1876	3	1	4
1877	0	2	2
1878	0	2	2
1879	1	7	8
1880	0	9	9
1881	1	3	4
1882	0	1	1
1883	0	0	0
1884	0	1	1
1885-1890	0	0	0
1891	2	7	9
1892	3	21	24
1893	11	33	44
1894	8	28	36
1895	0	1	1
1896	21	24	45
1897	0	0	0
1898	10	14	24
1899	13	18	31
1900	15	14	29
1901	3	9	12
1902	3	9	12
1903	13	12	25
1904	4	15	19
1905	16	13	29
1906	15	22	37
1907	4	5	9
TOTAIS	154	363	517

Tres gravados de papel selado de distintos anos nos que se escribían as actas de licenza.

Cando non tiñan moi claro o punto de destino, este descríbese dun xeito ambiguo: Así, nun consta que se dirixe á La Habana «u otro punto de la Isla de Cuba que crea combeniente», outro ás «Repúblicas de Montivideo y Buenos aires», «pasar a la Isla, republica de Buenos Aires, Montivideo, ó á otra que mejor le convenga», «América del Sur y República Argentina», «América del Sur», «América del Sur ó sea á la República Argentina», «República Argentina o bien para la Oriental del Uruguay», «Rep. de Buenos Aires u otra plaza». A fórmula tiña variantes.

En seis dos expedientes non consta o destino e en tres apenas figura un lacónico «Extranjero» e en dous «Ultramar». Dúas das licenzas son para traballar en «Barcos marítimos» ou «navegación en barcos mercantes» e noutra o destino é ambiguo. Hai un único caso que ten como destino «Ejército de Cuba»

Arxentina

O primeiro país de acollida dos emigrantes betanceiros é, con diferenza, Arxentina. Un total de trescentos expedientes dos cincocentos dezasete teñen como destino a «República de Buenos Aires», a «Provincia de Buenos Aires» ou a República Arxentina. Só nun único caso consta «El Carmen de Patagones. Pvcia. de Buenos Aires» como destino concreto fóra da capital.

Deles, cento setenta e sete son de varóns e cento vintetrés de mulleres. A idade media dos varóns é moi reducida, de 15,5 anos. Moitos dos rapaces non sobrepasan os 13 ou 14 anos, idade na que xa teñen rematado a escolarización e emigran para dedicarse ao comercio ou ao abeiro dalgún parente. A das mulleres é un pouco máis elevada: 19,4 anos. A media dos dous sexos dá unha idade de 17,1 anos.

Cuba

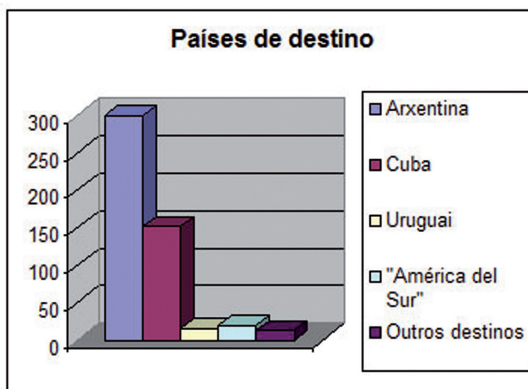
O segundo lugar de destino elixido polos emigrantes betanceiros é Cuba e, máis concretamente, a capital A Habana. En 1901 hai tres casos, nai e fillos, que se dirixen a unha cidade diferente á Habana: Cienfuegos (n°s 378, 379 e 380 da relación).

Un total de cento cincuenta e dous expedientes teñen como destino a Illa de Cuba ou A Habana. Deles cento trinta e cinco corresponden a homes e só dezasete a mulleres. A idade media é de 17,7 anos no caso dos varóns e de 20 anos nas mulleres. Cómpre diferenciar, porén, dúas etapas na emigración a Cuba: antes da guerra colonial que rematou coa intervención armada dos EE.UU. de Norteamérica e a derrota española, e despois desta coa independencia da nova república cubana.

Nesa primeira etapa temos cento oito expedientes de homes (e en moitos casos nenos) e unicamente tres de mulleres (unha delas viaxa co fillo, reclamados polo esposo emigrante).

Na segunda etapa a emigración á illa baixa considerablemente, rexistrándose unicamente corenta e un expedientes con ese destino, aínda que curiosamente aumenta o número de mulleres: catorce.

Como dato anecdótico diremos que o primeiro que aparece dirixíndose a Cuba logo da desfeita colonial é un rapaz de catorce anos que nacera na illa, na cidade de Matanzas.

Uruguai

Un total de dezaseis expedientes teñen como destino o Uruguai, baixo os rubros de «República de Montevideo», ou «Montivideo» e, por último, «República del Uruguay». Hai que contar, ademais, dous casos ambiguos nos que consta como destino «República de Montivideo y Buenos Aires». Dos dezaseis, once son varóns e cinco mulleres.

América do Sul

«América del Sur», sen especificar o país, é o cuarto destino en número de expedientes, cun total de vinte, deles cinco mulleres. Probablemente, a maioría destes dirixiríanse ás terras do Río da Prata, ben argentinas ou uruguaias.

Destinos testemuñais

Como destinos testemuñais, polo escaso número, hai que considerar os que se dirixen á República de México (catro persoas), Porto Rico (dúas persoas), América do Norte (unha persoa) ou o máis insólito de Santa Isabel de Fernando Póo (unha persoa).

En seis dos expedientes non consta o destino e en tres apenas figura un lacónico «Extranjero» e en dous «Ultramar». Dúas das licenzas son para traballar en «Barcos marítimos» e noutra o destino é ambiguo.

AS PROFESIÓNS DECLARADAS

Das profesións que se declaran nos expedientes, cousa que poucas veces sucede, un total de sesenta e nove varóns din ser empregados, dependentes ou dedicarse ao comercio. Mellor dito, que emigran para «dedicarse al comercio», o que non quere dicir que tivesen esa profesión. Moitos destes son nenos de dez a catorce anos, con estudos primarios realizados e que quizais teñen algún familiar ou coñecido con comercio no país de destino, como testemuña a declaración de intencións: «dedicarse al comercio en compañía de....».

A profesión que segue en cantidade é a de labrador e variantes («bracero del campo», «labores del campo», xornaleiro, traballos agrícolas) cun total de vintenove homes. Como estudantes ou «educandos» figuran dezasete. Unha ducia de varóns teñen como profe-

LA BANDERA ESPAÑOLA

LÍNEA DE VAPORES CORREOS ESPAÑOLES ENTRE LA
CORUÑA Y LAS ANTILLAS

Para la Habana, Matanzas, Sagua la Grande, Caibarien, Santiago de Cuba y Cienfuegos, saldrá el día 11 de Agosto el magnífico vapor

GALLEGO

Capitán D. J. B. Arribalzaga.
Admite carga (inclusos frutos del país, como patatas, cebollas, etcétera, etcétera,) y pasajeros, á quienes se ofrece el esmerado trato que tiene acreditado la Empresa.

Para más informes diríjase á su consignatario, D. Juan Mayor Rivas, Marina, 25 principal.—La Coruña.

Vapores-correos de la Comp.^a Trasatlántica

ANTES DE A. LOPEZ Y COMPAÑIA.
Servicio para Puerto Rico y Habana
Servicio para Colon y Pacifico.

Salidas de	Barcelona los días	4 y 25) de cada mes.
	Valencia	5	
	Málaga	7 y 27	
	Cádiz	10 y 30	
	Coruña	21	

Los vapores que salen los días 4 de Barcelona y 10 de Cádiz tocan en las PALMAS (Gran Canaria) admitiendo carga y pasaje para dicho punto.
Los que salen los días 25 de Barcelona y 30 de Cádiz, y los que salen el 20 de Santander y el 21 de Coruña, enlazando con servicios millanos de la misma Compañía Trasatlántica, en combinación con el ferrocarril de Panamá y líneas de vapores del Pacifico, toman carga á flete corrido para los siguientes puntos:

Litoral de Puerto Rico.—San Juan de Puerto Rico, Mayaguez, Ponce y Aguadilla.
Litoral de Cuba.—Santiago de Cuba, Gibara y Nuevititas.
América central.—Sabanilla, Colon y todos los principales puertos del Pacifico, como Punta Arena, San Juan del Sur, San José de Guatemala, Champerico, Salina, Cruz.
Norte del Pacifico.—Todos los puertos principales desde Panamá á California, como Arapico, Manzanillo, Mazatlan y San Francisco de California.
Sur del Pacifico.—Todos los puertos principales desde Panamá á Valparaiso como Baenaventura, Guayaquil, Payta, Callao, Arica, Iquique, Caldera, Coquimbo y Valparaiso.

Rebojas á facilidades.—Precios conacionales por apuestos de Injo.—Rebojas por pasajes de ida y vuelta.—Billetes de tercera clase para Habana, Puerto Rico y sus litorales, 35 duros.—De tercera preferente con mas comodidad, á pesos 50 para Puerto Rico y 60 pesos para Habana.
Consignatario en Coruña, E. da Guarda.

*Nesta páxina e nas seguintes:
publicidade de empresas marítimas
no xornal La Voz de Galicia no ano 1882.*

chando a América. Isto semella patente nos casos das persoas procedentes dos concellos limítrofes con Betanzos (Paderne, Oza, Abegondo, Coirós, non tanto no caso de Bergondo) que nunha primeira etapa emigratoria asentáranse na vila betanceira e nunha segunda emigrarían a América. Tamén hai casos (que non cuantificamos) de emigrantes nados en Betanzos, fillos de pais fráneos (sobre todo dos concellos limítrofes), como a rapaza emigrante que inaugura a serie, neste caso filla de pais asturianos, segundo dixemos anteriormente.

Dos cincuenta e tres casos, trinta e un proceden de concellos das Mariñas, mentres que once son do resto da provincia, seis doutros puntos de Galicia e só tres de fóra de Galicia. Destes últimos, un é un nado en Cuba, fillo de emigrantes, que retorna á illa caribeña.

sión carpinteiro e oito a de xastre (un deles aprendiz). Tres dedícanse á relojería (un deles como aprendiz) e un declárase «platero». Chama a atención atoparmonos con tres «escribientes» e un «curial». Mentres que para dedicarse teoricamente á construción (un sector que debía ter demanda de man de obra nas grandes cidades) só vemos un albel e un aprendiz de pintor.

No caso das mulleres, costureira ou modista é a profesión declarada por dezoito, mentres que a de traballadora doméstica (nas diferentes acepcións de «sirvienta», «criada» ou «doméstica») é a profesión de doce delas. Nalgúns casos apúntase que van adicarse a «faenas propias do sexo» ou «profesiones del sexo».

DOBLE EMIGRACIÓN

Nuns poucos casos (cincoenta e tres dos cincocentos dezasete, é dicir un 10,2%) observamos que os emigrantes figuran como nados fora de Betanzos, ben en concellos limítrofes da comarca das Mariñas, noutras localidades da provincia coruñesa ou noutros puntos de Galicia, ou ben —apenas tres casos— fóra de Galicia.

Estariamos, pois, diante dunha dobre emigración que traería a esas persoas a Betanzos para rematar posteriormente mar-

OS RECLAMOS: AS CARTAS

Sen dúbida, as fortunas acadadas por algúns veciños de Betanzos, especialmente en Buenos Aires, caso dos Bernardo Carro Naveira, Manuel Naveira González e Juan e Jesús García Naveira, funcionaron como «efecto chamada» para moitos emigrantes a finais do século XIX. Tamén a presenza doutros familiares ou coñecidos, mesmo veciños da parroquia ou barrio, facía a función de reclamo para moitos.

As esposas e fillos tiñan que ser «reclamados» polos maridos e pais, como xa dixemos. Facía falla unha carta destes, dando consentimento para a marcha, que elas tiñan que amosar e adxuntar á documentación a presentar á alcaldía. Dúas destas cartas consérvanse entre os expedientes.

Cosido co expediente e co legaxo atópase a carta que o emigrante José Aldao dirixe á súa esposa en 1899, e que transcribimos a continuación textualmente:

Dª Manuela Rodríguez Naya
Buenos Aires Agosto 6-1899

Querida y estimada esposa. No puedes imaginarte los deseos que tengo de verte al igual que los niños, pues aquí por mas que dice esta mal, para el que trabaja y tiene afán al trabajo no le falta en que ocuparse, mira tu si yo lo sabré bien.

Nunca mejor ocasión que ahora que viene jente conocida y nuestros sobrinos de Bergondo y así puedes venir en el primer buque que se presente, arreglando todo perfectamente, y de tal suerte prodemos hacer algun medio para nuestra vejez.

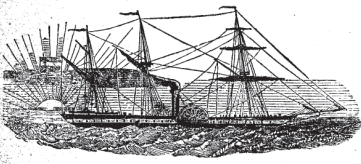
Los niños ya tengo donde colocarlos y así no perder la ocasión. Como ya em las anteriores te dije lo bastante respecto al embarque nada mas tengo que añadir, sino que deseo pronto abrazaros.

Darás un abrazo á los tíos y que no se disgusten pues no dudo tendré la dicha de abrazaros luego en de este tu afm. que os espera con ansia.

José Aldao
Me dirás el nombre del Barco para pasar esperar.

Eis a reprodución da segunda carta que se conserva, a que lle enviaba Rafael Cachaza á súa esposa Francisca Pérez Torres, quen se dispuña a marchar xunta del cos catro fillos do matrimonio:

ANUNCIOS MARÍTIMOS

VAPORES CORREOS D.T. MARQUÉS DE CAMPO
PRIMEIRA E UNICA LINEA REGULAR DE VAPORES-CORREOS
Entre Liverpool, la Península y Manila
POR EL CANAL DE SUEZ

Vojas redondas mensuales desde el puerto de LIVERPOOL á los de la CORUÑA, VIGO, CADIZ, CARTAGENA, VALENCIA, BARCELONA, PORT SAÏD, SUEZ, ADEN, PUNTA DE GALLES, SINGAPORE Y MANILA.
El vapor

MAGALLANES
saldrá del puerto de Coruña el 18 de Abril para Vigo y demás escalas hasta Manila.
Admite carga y pasajeros para dichos puertos.
NOTA.—El despacho de billetes se cierra la víspera de la salida, Consignatarios en la Coruña, Sres. RAYENA Y CLOSAS, Rúa-Nu. 10, principal.

MENSAJERIAS MARÍTIMAS
PAQUETES-CORREOS FRANCESES
SERVICIO DEL OCCÉANO ATLANTICO
SALIDAS DE LA CORUÑA EL 7 DE CADA MES
El día 7 de Mayo de 1882, tocará en la Coruña para LISBOA, DAKAR, MONTEVIDEO Y BUENOS-AIRES, el magnífico vapor

CONGO
Sin cuarentena en Montevideo y Buenos-Aires
De 5.000 toneladas y fuerza de 800 caballos.
Admite correspondencia, pasajeros y carga.
Informarse respecto á demás pormenores, en la Coruña los agentes de a compañía, Sres. Hecce y Alsina, Rreal, 78.

VAPORES CORREOS DEL MARQUÉS DE CAMPO.
PARA SANTANDER BURDEOS Y LIVERPOOL.
Saldrá de este puerto el 25 de Abril el vapor correo:

VERACRUZ
Admite carga y pasajeros para dichos puertos.
Consignatarios en esta Sres. Rayena y Closas.—RUA NUEVA 19 PRINCIPAL.

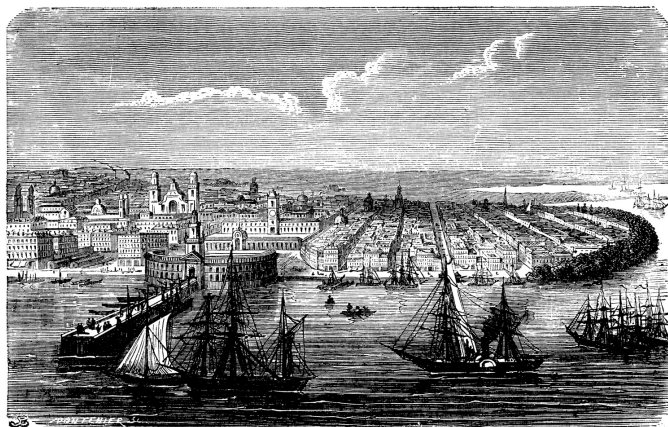
THE PACIFIC STEAM & NAVIGATION COMPANY.
PAQUETES CORREOS INGRESSES.
Salida mensual de la Coruña.
Para Lisboa, Pernambuco, Bahía, Rio-Janeiro, Montevideo, Buenos-Aires y demás puertos hasta Valparaiso.
Saldrá de este puerto el 7 de Mayo de 1882 el magnífico vapor

De 600 toneladas y fuerza de 1.000 caballos.
Admite correspondencia y pasajeros de primera, segunda y tercera.
De la de las Compañías de la Franca, y de la O. Z. de Chile.
pala, Sres. D. José Pastor y Compañía.

VALPARAISO
Para Rivadeo, Gijón, Santander y Bilbao el 13 del corriente el vapor español

VICTORIA
Admite carga y pasajeros.
Consignatario, B. Melcher-Saustre y Compañía.—Canton Pequeño número 23.

HERMINIA
Admite carga y pasajeros.
Consignatario, Sres. B. José Pastor y Compañía, San Andrés del 1106.—Canton Pequeño, núm. 6. núm. 33.

O porto de Bos Aires nun gravado de 1887.

Buenos Aires a 8 de Setiembre de 1906

Pues querida esposa he recibido la tuya con la fecha del mismo y veo que estais todos con salud de lo que me alegra mucho que te halles tan buena tu y nuestro hijos pues de lo que me dices de te venir para esta estoy conforme en cumplirte tus deseos arreglate cuanto mas antes y te vales de mi hermano Andres para que te ande y que te tase

lo que vales las anadas y los muebles y pones todo a la venta y reduces algun dinero que tu tengas y si no te llega el dinero que reduces que te pnga alguna cosa que falte mi hermano Andres que a la llegada a ésta le mandare la plata que te falta porque te la mandaba ahora pero está el cambio muy caro y haber si mientras tu reduces tu viage se pone arreglado: eso es lo que esperamos todos los que estan en la América me mandas el nombre del vapor y que día es el que sales de Coruña para yo esperarte en el muelle.

Sin mas le darás recuerdos a mi hermano Andres y tu recibes el mas tierno corazun de este tu esposo que lo soy.

Rafael Cachaza

O ASOCIACIONISMO: CONSTITUCIÓN DO CENTRO BETANZOS EN 1905

A emigración betanceira acadará a constituír sociedades propias nas dúas cidades onde o continxente emigratorio foi maior: Bos Aires e A Habana.

Rematando o ano 1905, o 5 de decembro, constitúese oficialmente a sociedade «Hijos de Betanzos» en Bos Aires que aprobou os seus estatutos na asemblea xeral celebrada o 25 de xaneiro de 1906. Estes foron publicados no semanario betanceiro *La Defensa* ao ano seguinte.

Contou cun local social no nº 700 da rúa Victoria, nun principio, e logo no 173 da rúa Bolívar. O seu primeiro presidente foi Luis López Páez, importante empregado dunha casa comercial importadora vencellada aos irmáns García Naveira, que mesmo fai viaxes a Europa para efectuar compras para ela.

Cos anos a sociedade pasa a denominarse Centro Social Betanzos e, ao unificarse co Centro Cultural Betanzos, que funcionou durante os anos da II República, e coa entidade parroquial Hijos de Requián y Piadela, pasará a denominarse despois da guerra civil Centro Betanzos, nome que mantén hoxe en día. Por máis de medio século a súa sede estará nunha ampla casa señorial da rúa México 1660, en pleno centro da capital. Na actualidade a asociación conta cun local social na rúa Venezuela, non lonxe daquela, que é propiedade do Concello de Betanzos.³

Sostiveron os emigrantes betanceiros en Bos Aires algúns órganos de comunicación propios. Así, Hijos de Betanzos publicou entre 1910 e 1911 a revista *Las Mariñas*, e tanto o

Centro Social como o Centro Cultural editaron cadansúa revista anual nos anos trinta, como tamén o fixo o Centro Betanzos en moitas ocasións, aínda que non todos os anos, sempre coa cabeceira *Betanzos* ata os anos oitenta.

Tamén na Habana constituírase en novembro de 1912 (ano que xa cae fora do noso traballo) a sociedade «Hijos de Betanzos y su Partido», cunha primeira directiva composta de comerciantes e persoas vencelladas ao comercio, presidida por Alfredo Dopico Pérez. Desta entidade existe menos documentación e información.

Xuntanza de betanceiros no bosque bonaerense de Palermo en 1897, precursora do Centro Betanzos

ALGÚNS EMIGRANTES COÑECIDOS

Entre os expedientes consultados atopamos os nomes de emigrantes coñecidos, mellor dito emigrantes que logo chegarían a ser coñecidos na vida local pola relevancia social que acadaron: os irmáns García Naveira, Jesús e Juan; o fillo deste, Juan Jesús García Iribarne; Gonzalo González, «o cubano»; o nacionalista Xosé Ares Miramontes, «irmán da fala»; o concelleiro republicano Ricardo Bonome; o tamén concelleiro e breve alcalde republicano Novo Rodríguez... Tamén os de fillos de persoas que tiñan certa relevancia na vida local.

Por iso pensamos que, entre tantas persoas humildes e anónimas, paga a pena deternos nos casos destes personaxes que no seu momento tamén foron humildes e anónimos.

Os García Naveira

Dos recoñecidos filántropos Juan e Jesús García Naveira, que conseguiran facer unha gran fortuna na Arxentina, o primeiro en emigrar foi o maior, Juan, quen segundo os seus biógrafos fíxoo en 1869 aos vinte anos de idade.⁴

Lamentablemente o expediente de don Juan non se conserva, cousa que si ocorre co do seu irmán Jesús e tamén co do fillo daquel, Juan Jesús.

Os pais destes irmáns eran os veciños de Betanzos José García Camposa e Joaquina Andrea Naveira López, modestos labradores que cultivaban as propias terras e eran coñecidos polo alcume de «os Subela». O pai faleceu aínda xove e a nai voltou casar co seu cuñado Eduardo, varios anos máis novo ca ela, co que tamén tería descendencia, incluso antes de casaren.

Don Juan naceu o 16 de maio de 1849 e foi bautizado na igrexa de Santa María do Azougue cos nomes de Juan María. Acudiu por pouco tempo á escola pública e traballou na agricultura nas fincas familiares. Nas biografías que empregamos dise que en 1869 emigrou á Arxentina traballando en diversas actividades comerciais. Consciente da súa escasa formación frecuentou clases nocturnas ata adquirir unha certa cultura que

incrementou de continuo. Mais esa data hai que adiantala, pois con vinte anos non podía emigrar e novos datos veñen a poñela en dúbida, como imos ver a continuación.

Ata agora a biografía de don Jesús asentaba que era catro anos máis novo que o irmán e que nacera na mesma casa paterna o 14 de xuño de 1853. A súa vida ata o momento de emigrar transcorreu similar á do irmán. Este momento chegou en 1871, cando tiña dezaoto anos, animado polo seu irmán. Dende entón, e ata a morte de don Jesús, os dous irmáns estiveron asociados nas actividades comerciais, agrarias e financeiras que emprenderon e mesmo nas obras benéficas que desenvolveron na cidade natal. Sen embargo na acta de licencia otorgada por súa nai, que figura no expediente de emigración, esta ten lugar o 30 de setembro de 1868. Ademais asegura que o fillo ten 16 anos e na copia da partida de bautizados na parroquia de Santa María do Azogue dise que naceu o 11 de setembro de 1852 e que se rexistrou cos nomes de Jesús Andrés Francisco. Polo tanto, a data de nacemento e a idade de emigración de Jesús adiántase á que tiñan dado os seus biógrafos e, en consecuencia, tamén a do irmán maior Juan se este, efectivamente, marchou antes. Tamén hai que poñer en cuestión que a casa natal dos irmáns fose o número 53 (actual 47) da rúa da Ribeira que dan os seus biógrafos, pois, se ben viviron nela posteriormente, naceran nos Soportais do Peirao, tal como figura no libro de nacementos, e alí aparecen censados nos padróns municipais de 1857 e 1858.⁵

Os irmáns García Naveira foron, como é ben sabido, os grandes benefactores de Betanzos coa financiación de obras e entidades en campos que estaban descoidados ou abandonados polo Estado e os gobernos: o ensino primario e a asistencia sanitaria e social dos anciáns. A atención á infancia e aos anciáns, os seres máis desvalidos da sociedade foi unha das súas prioridades. Ademais contribuíron a paliar o paro obreiro dando traballo en épocas críticas e contribuíndo á formación dos obreiros, que se exercitaban no emprego do cimento e doutras técnicas e materiais, mesmo facilitándolles a asistencia a clases nocturnas.

As fundacións que crearon conxuntamente foron un lavadoiro público gratuito (inaugurado en 1902, á beira do Mendo, nas Cascas, con uso preferente para as lavadeiras profesionais, aínda existe hoxe), e a fundación en 1908 do Patronato benéfico-docente «García Hermanos» que englobaba un Asilo de anciáns (inaugurado en 1912) e as Escolas de nenos e nenas (inauguradas en 1914, tiveron a súa etapa de esplendor nos anos vinte e trinta, manténdose despois con vida lánguida ata os comezos da década dos anos oitenta).

Don Jesús casou moi novo en Buenos Aires con Carmen Etcheverría Olaverri, de familia vasco-arxentina, matrimonio que non tivo descendencia, aínda que adoptaron unha nena. Adquiriu unha boa formación cultural e desempeñou postos de releve social e profesional no mundo das finanzas tanto na Arxentina como en Madrid. Faleceu a consecuencia dun accidente de circulación na localidade arxentina de San Nicolás de los Arroyos o 24 de marzo de 1912. Os seus restos foron trasladados a Betanzos en 1917. Á súa morte deixou para a cidade natal diferentes legados: para as Escolas e o Asilo que co-fundara co seu irmán, para a construción dunha nova escola municipal que levou o seu nome (hoxe gardaría municipal); para as sociedades obreiras de Betanzos, que construíron con el unha «Casa del Pueblo» (incautada e privatizada no Franquismo), e unha cantidade para duascenas familias pobres de Betanzos.

Don Juan casou con María Iribarne Lascort (tamén de familia vasco-arxentina) coa que tivo tres fillos: Águeda, Joaquina e Juan Jesús. Cara 1893 regresou a Betanzos coa súa familia. Don Juan sobreviviu máis de vinte anos ao seu irmán e a súa vida (viaxes aparte) desenvolveuse en Betanzos dende o regreso da Arxentina, onde levou a cabo aínda máis

obras benéficas en solitario: outro lavadoiro público nas Cascas no ano 1912 (demolido en 1960), o «Refugio para niñas anormales físicas» (inaugurado en 1923, actual Centro Pai Menni), o sanatorio San Miguel no Coto (construído en 1930, no seu solar está hoxe a actual Residencia de anciáns «García Hermanos»), diversas melloras no Hospital de San Antón e ao longo de varias décadas (comezouna en 1892) a súa obra onírica e fantástica do parque recreativo «El Pasatiempo». Don Juan faleceu, xa viúvo, en Betanzos aos oitenta e tres anos o 9 de marzo de 1933.

Existe, ademais, un terceiro irmán García Naveira emigrado tamén á Arxentina do que nunca se falou. Trátase de José Ricardo, nado en 1858. En 1872, o seu padrastró Eduardo García Camposa (irmán do pai, que casara coa súa nai viúva) concédelle licencia «para poder pasar a Buenos Ayres» e dedicarse «á ganar su subsistencia toda vez cuenta la edad de catorce años». Non hai, porén, na súa documentación, referencia aos seus outros irmáns.

Dúas criadas dos García Naveira

Para rematar cos García Naveira sinalaremos o caso de dúas criadas dos irmáns. En novembro de 1892 o pai da moza solteira Dolores Gondell Villaverde, servinte, de vinteún anos, dalle autorización para emigrar á Arxentina «en compañía de su amo ó principal don Jesús García Naveira y familia.»

E ao ano seguinte, 1893, María Manuela Otero Manivesa, solteira de trinta e nove anos, «sirvienta doméstica de D. Juan María García Naveira», natural de San Cristovo de Muniferral no concello de Aranga e veciña da cidade de Buenos Aires, «de donde regresó para esta Ciudad en Mayo del corriente año en la que se halla residiendo desde dicha fecha», manifesta e solicita autorización para «regresar a Montevideo (sic) con su hijo natural José María Otero de doce años de edad, natural de dicha de Muniferral y residente en esta Ciudad, en el Vapor Alemaman (sic, Alemán) Baltimore que sale de la Coruña el nueve del mes entrante...»

Todo parece indicar que esta muller era servinte de don Juan e familia en Buenos Aires e que os acompañou na viaxe de retorno e nos primeiros meses de instalación en Betanzos, para logo regresar co seu fillo a Buenos Aires (aínda que na acta di Montevideo, quizá por dirixirse o barco alemán a aquel porto).

O fillo de don Juan

En novembro de 1906, Don Juan María García Naveira, «propietario», concédelle licencia ao seu único fillo varón, Juan García Iribarne, de vinteún anos, para viaxar á República Arxentina, seguramente para atender negocios familiares. Alí atopábase (polo menos en longas temporadas intermitentes alternadas con viaxes a Europa) o seu tío Jesús.

Juan Jesús (levaba os nomes do pai e do tío, aínda que entre os paisanos betanceiros era coñecido por don Jesús e aínda don Jesús o Subela, alcume familiar) García Iribarne naceu na Arxentina, como as súas irmás. Dedicouse aos negocios familiares, fixo viaxes de formación por Europa (en 1903 estivo en Alemaña), e viviu en Bos Aires, Madrid e Betanzos. Casou coa betanceira Magdalena Etchevarría Naveira (da familia da banca e fábrica de curtidos) e non tiveron descendencia.

En 1933 foi un dos organizadores en Betanzos da Unión Regional de Derechas –que logo confluirá na CEDA- sendo «vecino de Madrid, con residencia en la ciudad de Betanzos»

Despois do golpe militar de xullo de 1936, o 12 de novembro é nomeado polo Delegado gubernativo, 1º tenente de Alcalde e Alcalde un par de meses despois. O seu compromiso co «Alzamiento» era patente, donando 400.000 pesetas (unha fortuna na época) para a

causa e recibindo (ao igual que a súa irmá Águeda) a visita no seu domicilio do xeneral xefe da Octava Rexión Militar para testemuñarlle o seu agradecemento polas xenerosas aportacións. Presidiu durante anos a Unión Territorial de Cooperativas del Campo. Faleceu en Betanzos o 24 de abril de 1966.

O xornalista Severo Ares Mancera

En 1874 este mozo de dezaseis anos embarca cara Bos Aires con licenza da nai viúva «con objeto de mejorar de fortuna». Severo naceu en Betanzos o 11 de xullo de 1858, na Ponte Nova. Pola parte da nai a familia procedía de Cádiz e pola paterna eran da parroquia betanceira de Santa María do Azogue.

Posteriormente, debeu trocar de país e instalarse en Cuba, de onde regresaría a Betanzos en 1883. Sabémolo polo seu poema «Al partir de Cuba para España. A Dios», datado na Habana o trinta de maio dese ano e publicado uns meses despois en *El Censor* (nº 8, 15-XII-1883), periódico que viña de aparecer inaugurando a historia da prensa local o mesmo ano que se inaugurou o ferrocarril. Neste periódico escribiu artigos de fondo, crítica de teatro e algúns poemas. Entre estes o único texto en galego que apareceu nas súas páxinas, «A unha nena nas veiras do río Mera. Recordos», unha excepción dentro da súa produción literaria. Colaborou logo noutros periódicos locais como o semanario Las Riberas del Mendo e os diarios El Valdoncel e El Mendo, empregando nalgunha ocasión o pseudónimo «Pé de Pote». Foi tamén autor de apócrifos carnavalescos e un grande animador da vida social do Liceo Recreativo, participando nas veladas desta sociedade con poemas e traballos literarios da súa autoría. O seu irmán Constantino, perito agrícola, tamén compartía as súas afeicións xornalísticas e literarias.

«Don Severito», como era coñecido popularmente, morreu na cidade natal contando cincuenta e cinco anos, o dezasete de xaneiro de 1913, por mor da gripe.⁶

O fillo do alcalde de Burgos

Chamounos a atención atopar no expediente do mozo Bricio Caramés Valle de Paz a acta de licenza outorgada polo seu pai, «Alcalde Constitucional interino» de Burgos e «Jefe Económico» da provincia, cargos que desempeñou entre 1880 e 1881.

A razón estaba en que o mozo, de dezaoto anos, residía en Betanzos, ao igual que outros membros da familia, mentres que o pai desempeñaba os citados cargos en Burgos. A familia Caramés era significativa en Betanzos; un dos seus membros, Hipólito Caramés, era «cura Rector Ecónomo» da parroquia de Santiago e o ostentoso panteón familiar foi obxecto de polémica na prensa local cara os anos noventa.

Don Bricio María Caramés García desempeñou varios cargos administrativos, os máis deles relacionados co ministerio de Facenda, e políticos en diversos lugares do estado español: Salamanca, Baleares, Valladolid, Burgos, Teruel, Barcelona e Ourense, destino este no que se xubilou en 1886.⁷

O mozo Caramés Valle de Paz dirixíase á illa de Porto Rico, colonia española daquela, como «empleado», quizá para desempeñar algún emprego oficial. Despois dedicouse ao comercio na Habana, cidade onde faleceu en 1912, deixando viúva e fillos. Unha notiña necrolóxica destacaba que era irmán do Presidente da Audiencia provincial de Lugo e cuñado dun avogado de Cádiz, razón esta pola que a devandita notiña aparecería no xornal gaditano *El correo de Cádiz* (nº 918, 19-IX-1912).⁸

Gonzalo González «o Cubano»

O 13 de setembro de 1892 outórgalle o pai «acta de licencia y consentimiento» ao mozo de dezasete anos Gonzalo González González para marchar á illa de Cuba (Habana) «con el fin de unirse á otros hermanos que allí tiene y dedicarse al comercio como ellos». En efecto, na Habana xa estaba ou seu irmán maior e padriño Leopoldo.⁹

Este home, Gonzalo González, que se desempeñou con notorio éxito no comercio habaneiro e formou unha extensa familia, regresaría a Betanzos, onde instalaría unha ferretería na Rúa Travesa por 1935, faría algún labor filantrópico e desempeñaría algún cargo público na postguerra. E sería para os seus conveciños «o Cubano» por antonomasia.

Na acta aparecen descritas os seus sinais persoais de adolescente: «Estatura corta = color bueno = pelo castaño = cejas id. Ojos claros = cara larga = barba lampiño, sin señas particulares.»

Recentemente, grazas a un traballo de Marta González Rodríguez e Lucía Golpe González (descendentes súas), publicado no *Anuario Brigantino* de 2010, soubemos algo máis sobre a vida e actividades deste destacado home de negocios betanceiro.¹⁰

Gonzalo nacera en 1875 na casa número 22 da 3ª venela da Cortaduría (actual rúa dos Irmandiños), terceiro de cinco irmáns, fillo duns pequenos comerciantes. Na Habana foi propietario de diversas empresas, algunhas adquiridas en subastas, que logo sacaba a flote. Casou tres veces. A primeira coa cubana Ana González Cabrera, coa que tivo sete fillos, e que faleceu precisamente en Betanzos no seu derradeiro parto no andazo de gripe de 1918. En segundas nupcias coa eumesa Petra Naveira Roel, coa que tería o fillo menor E en terceiras coa viúva barcelonesa Carmen Soley Soler.

En 1922 a corporación municipal acordou darlle o nome de Ana González á rúa de San Francisco en agradecemento, e a petición do seu viúvo Gonzalo, por ter este financiado as obras de pavimentación da rúa.

En 1931 fixou a residencia en Betanzos, aínda que non deixará de facer viaxes por razóns de negocios. Tras a guerra civil forma parte da primeira corporación municipal da Dictadura como 3º tenente de alcalde, logo de 2º e finalmente asumiría durante uns meses a Alcaldía ao cesar Juan Jesús García Iribarne.

Gonzalo «o Cubano» faleceu aos 78 anos, o 16 de outubro de 1953, atropelado por un autobús, precisamente na Habana con motivo dunha viaxe realizada para liquidar algunhas propiedades.

Os fillos do mestre don Ezequiel

Don Ezequiel Suárez Blanco (Santiago, 1849 - ACoruña, 1927) foi mestre da escola pública de nenos de San Francisco de Betanzos a finais do século XIX e principios do XX. Á cidade do Mandeo chegou procedente da vila de Mugardos. Don Ezequiel debeu chegar a Betanzos por 1890 para comezar o curso 1890-1891. Foi mestre de varias promocións e, entre outros, de Vales Villamarín¹¹ e do galeguista emigrado Xosé Ares Miramontes, quen deixou unha pequena lembranza do seu mestre¹². Na súa estada betanceira publicou nos obradoiros locais varios opúsculos sobre regras prosódicas e ortográficas, regras de Aritmética e varias asignaturas da Instrución primaria elemental.¹³ Tivo unha ducia de fillos: seis do primeiro matrimonio con Soledad Arenas Eibas, e outros seis do segundo casoiro con Carolina Ricoy González, que tamén fora mestra da escola de Mugardos. Os dous máis novos, Carolina e Constantino, naceron en Betanzos. A case todos os varóns –nada menos

que sete-foinos enviando para Cuba moi noviños, supoñemos que unha vez realizados os estudos primarios, ao cumprir os catorce anos.

Durante a súa estada en Betanzos foron varios os fillos que emigraron. De alomenos catro deles figuran os expedientes. Así, en 1892 dalle licencia ao fillo Miguel Suárez Arenas para marchar á illa de Cuba a dedicarse ao comercio. En 1900 emigra tamén á illa antillana Rogelio Pastor Suárez Ricoy, natural de Mugaros, «para dedicarse al comercio al lado de parientes que allí tiene.» En 1903 faino Evaristo, que tamén nacera en Mugaros, e ao ano seguinte tamén Gerardo. Sobre Evaristo escribiu don Ezequiel o seguinte nuns lacónicos apuntamentos familiares: «Falleció en La Habana, en una revolución, suceso que no fué patentemente manifestado.»¹⁴

Non foi don Ezequiel o único mestre en mandar os fillos á emigración. Outro mestre de Instrución Primaria, don Leonardo Rodríguez Noguero, de trinta e sete anos, enviaba tamén por esa época a un fillo á emigración: Horacio, de catorce anos, para dedicarse ao comercio na illa de Cuba ao lado de parentes.

O fillo do impresor Castañeira

Un fillo do impresor Lope Castañeira, do mesmo nome que o avó fundador, emigrará tamén á illa de Cuba en 1893, cortándose así quizais a posibilidade de que a pioneira imprenta betanceira tivese continuidade por outra xeración.

A primeira imprenta de Betanzos fora instalada en 1851 por Joaquín Castañeira Couceiro (1812-1882) e continuada polo seu fillo Lope Castañeira (1842-1885), pola viúva deste Francisca Seoane e polo segundo esposo desta, Bernardo Boni. Nesta vella imprenta (pois xa fora mercada a unha imprenta de Lugo que se desfixera) imprimíuse —ademais de folletos e algún libro— unha boa parte da prensa local de finais do século XIX e comezos do XX.¹⁵

O mozo Joaquín Castañeira Seoane ten dezasete anos, é estudante e conta dedicarse ao comercio ao lado duns parentes, fórmula tantas veces repetida nestes expedientes. Na descrición dos seus sinais persoais dise: «estatura regular, pelo rubio, ojos azules, nariz regular, boca idem, color bueno, con la particular de ser vizco del ojo derecho». Quizá esta particularidade impidiulle dedicarse ao negocio familiar e darlle continuidade xeracional.

A licenza outórgalla súa nai, Francisca Seoane, quen seguiu á fronte da imprenta á morte do seu home Joaquín. Dona Paca (como lle chamaba o cronista Vales Villamarín, quen a coñeceu) estaba agora casada en segundas nupcias con Bernardo Boni, a quen lle levaba bastantes anos. Este emigrará tamén co seu fillastro, aínda que del non se conserva o expediente.

Por 1913 Joaquín era o secretario da sociedade «Hijos de Betanzos y su Partido», recién creada polos emigrantes en Cuba, e antes servira alí como voluntario no Batallón de Guanabacoa, 1ª Compañía, polo 1897. Tamén era membro da Asociación Iniciadora y Protectora da Real Academia Gallega por 1915, último ano no que temos noticias del

Non pararía, en cambio, tantos anos na illa o seu padrastró Bernardo Boni. De regreso en Betanzos, volta a funcionar o obradoiro e a imprimir, animar e financiar prensa local, aínda que por pouco tempo.

O «irmán da fala» Xosé Ares Miramontes

En outubro de 1906 levántase acta da licencia para emigrar á República Arxentina a Peregrina Miramontes Ferreiro e os seus fillos Eugenia, María e José Ares Miramontes. A nai, de sesenta e un anos, e os fillos de vinteun, dezasete e trece, respectivamente. A licenza

outórgaa o cabeza de familia José Ares Barbeito, labrador, tamén de sesenta e un anos coma a súa muller.

Este mociño Xosé Ares Miramontes voltaría anos despois a Betanzos e participaría na fundación da Irmandade da Fala de Betanzos en 1917, tomaría parte na Asemblea Nacionalista de Lugo de 1918 con outros cinco betanceiros e asinaría xunto con eles o Manifesto da Asemblea dirixido «Ao pobo galego». Foi autor dunha obra de teatro titulada *Andacio, disparate cómico representable* que se estreou no teatro Alfonsetti de Betanzos o 3 de decembro de 1919 (cando o seu autor xa retornara á emigración), a cargo do cadro de declamación da Irmandade betanceira que tamén a representou noutras localidades. Tamén dalgúns poemas e artigos en lingua galega. Regresaría á Arxentina en 1919. Residiu en Rosario e alí colaborará na difusión da cultura galega, participando en organizacións galeguistas da emigración como a Irmandade Galega e a Peña Cultural Galega «Rosalía de Castro» de Rosario. Colaborou na revista *Céltiga*, fundada en Bos Aires no 1924, con debuxos e deseños da portada, algúns deles de recunchos e paisaxes de Betanzos. Algunhas colaboracións súas publicáronse no órgano do Centro Betanzos (tal a citada na nota 12). Faleceu en Rosario o 23 de xullo de 1976.¹⁶

O concelleiro republicano e comerciante Ricardo Bonome Seoane

En setembro de 1901 o pai, Ramón Bonome Golpe, retirado do Exército e con sesenta e seis anos, concédelle licencia a un Ricardo de catorce anos para marchar á illa de Cuba, «al lado de parientes que allí tiene». Uns meses despois, en maio de 1902, marchará tamén a súa irmá Elisa, costureira de vinte anos. Sen embargo, agora o pai figura como comerciante de profesión. A familia Bonome procedía de Melide, onde naceran pai e fillos, e debía levar pouco tempo en Betanzos.

Non sabemos cando regresou Ricardo de Cuba. Estableceuse como comerciante en Betanzos, de socio do seu parente Abarrategui, cunha administración de lotaría e comercio de panos na Praza. Axudou a promover e foi directivo da Sociedade de Socorros Mutuos «La Benéfica», fundada en 1922, e do Círculo Mercantil e Industrial creado en 1930.

Formou parte das organizacións políticas Acción Republicana e da O.R.G.A. (logo integrada en Izquierda Republicana) e foi concelleiro e 2º tenente de alcalde durante a República, formando parte do goberno agrario-socialista, sendo destituído durante o «bienio negro». Parece que pertenceu a unha pequena loxa masónica local.

Despois do golpe militar de 1936, Bonome conseguiu salvar a vida, permanecendo agochado, ata que en 1945 se presentou ás autoridades xunto co ex-alcalde e ex-deputado Ramón Beade, cando a situación se amosou permisiva cos non incurso en delitos de sangue. Ricardo Bonome (que nalgún documento figura Bonhome) faleceu en Betanzos en 1962.¹⁷

O xastre e alcalde José Novo

Outro político da etapa da II República, José Novo Rodríguez, coñecido polo alcume de «O Ánimas» foi tamén emigrante dende a máis tenra idade.

En 1893, a súa nai Felicidad Rodríguez Pandelo, de 22 anos, partía para A Habana reclamada polo esposo e levando consigo ao seu fillo de dezaioito meses José María. O cabeza de familia, Joaquín Novo Lagoa, era xastre, oficio que transmitirá ao fillo, e este tamén a algún dos seus.

Xa adulto, de regreso en Betanzos, establecido con xastrería na rúa Travesa (actual número 43), José Novo participou activamente na política local, formando parte da ORGA e

logo de Izquierda Republicana. Casara con Consuelo Varela Yáñez e tiñan cinco fillos que tamén rematarían emigrando á Arxentina á morte do pai.

Novo foi concelleiro da primeira corporación republicana e desempeñou o cargo de Alcalde durante case un ano (1932-1933) á morte do titular Víctor Montoto. En xullo de 1936 foi detido en Gutiriz xunto co alcalde Tomás López da Torre cando viaxaban xuntos coa pretensión de chegar a Asturias. Este sería fusilado tras consello de guerra sumarísimo. Novo foi levado ao cuartel da Garda Civil de Betanzos, para ser executado na madrugada do 29 de xullo de 1936 contra o muro do cemiterio de Betanzos. Tiña 44 anos. A súa tumba terreña no cemiterio municipal carece de calquer tipo de identificación e, curiosamente, atópase case en fronte da do seu amigo López da Torre.¹⁸

NOTAS

1. AMB: Carpeta 319. Expts. Relativos a emigración, 1863-1871.

Carpeta 320. Emigración. 1872-1874.

Carpeta 3388. Emigración. 1875-1893.

Carpeta 3389. Emigración. 1894-1902.

Carpeta 3390. Emigración. 1903-1931.

Nalgunhas carpetas hai documentos que non se corresponden exactamente con emigración. Así algúns están relacionados co servizo militar ou «Armada Nacional».

Na carpeta 319 figura un «Expediente formado sobre la remisión al Gobierno de Provincia de la nota ó relación de los extranjeros residentes en este Distrito».

2. De 1892 hai un mazo cosido con outros anos e algunhas actas dese ano están soltas.

Entre 1891 e 1907 existe un «Índice alfabético y por orden de fechas de las personas que desde dos de Marzo se han ausentado para la República Argentina e Isla de Cuba». A orde alfabética é por nomes, non por apelidos.

Entre 1891 e 1893 hai un legaxo titulado «Actas de licencia y consentimiento de las personas que durante los años de 1891, 1892 y 1893 se han ausentado para la República Argentina e Isla de Cuba». Neste caso só contén a Acta de licenza como único documento.

3. Torres Regueiro, X.: «O 'Centro Betanzos' de Bos Aires. Cen anos de vida, 1905-2005», en *Anuario Brigantino* 2004, nº 27, páx. 325-370

4. Seguimos, fundamentalmente, as biografías que elaboraron Santiago de la Fuente García (voz «García Naveira, Juan y Jesús»), en *Gran Enciclopedia Gallega*, t. 15, páx 193-198. Santiago/Gijón. ISBN 84-7286-126-O) e Manuel Rodríguez López (*Lucha y generosidad de los hermanos García Naveira*. Excmo. Ayuntamiento de Betanzos. Comisión Pro-homenaje a los hermanos García Naveira. Betanzos, 1983. Imprenta Lugami.)

5. AMB: Padróns xerais de 1857 e 1858 (Carpetas 225 e 226, respectivamente). AMB: Carpeta 304. Actas de nacementos, 1848-1854.

6. Torres Regueiro, X.: «Os animadores da prensa local (I)», en *Anuario Brigantino*, nº 10. Betanzos, 1987.

7. Datos sacados de consultar diferentes publicacións periódicas de finais do século XIX no sitio web hemerotecadigital.bne.es/

8. nº 918, 19-IX-1912, consultado no sitio web hemerotecadigital.bne.es/

9. Non atopamos os expedientes deses outros irmáns, quizais por faltar os correspondentes ao período 1885-1890.

10. «Gonzalo González y González, benefactor de la ciudad de Betanzos», en *Anuario Brigantino* 2010, nº 33, páx. 227-260.

11. X.R. Núñez Lendoiro: «O mestre do mestre. Don Ezequiel Suárez Blanco. Contribución á biografía do Cronista Vales Villamarín». *Betanzos Programa de Festas patronais 1985*.

12. Xosé Ares: «A lembranza de moitos», en *Betanzos, revista del Centro Betanzos*, nº 44, Buenos Aires, decembro de 1949. AMB.

13. Brais da Bouza: «Cartafol con catro temas e, no medio, unha teima», en *Anuario Brigantino 1997*.

14. En X.R. Núñez Lendoiro, o.c.

15. Torres Regueiro, X.: «A prensa betanceira, I», «A prensa betanceira, II» e «A prensa betanceira, III», en *Anuario Brigantino 1983, 1984 e 1985*, respectivamente.

16. Torres Regueiro, X.: «A Irmandade da Fala de Betanzos, 1917-1930», en *Anuario Brigantino 1991*, nº 14, páxs. 91-138.

Do mesmo autor: «Escritores das Mariñas. Xosé Ares», en *A Xanela, Suplemento cultural de «Betanzos y su Comarca»* coordinado pola Asociación Cultural Eira Vella, nº 4, setembro 1994.

Sobre Xosé Ares publicáronse, baixo o título «Homenaje a José Ares Miramontes, artista», varios documentos gráficos e debuxos seus no libro-programa «Betanzos. Festas San Roque 1995», doados ao Concello polo Centro Galego de Rosario.

17. Torres Regueiro, X.: «As vítimas betanceiras da represión. 1936-1939», en *Anuario Brigantino 2006*, nº 29.

18. Torres Regueiro, X.: *A II República nunha vila galega. Betanzos, 1931-1936*. Edición do Castro, Sada, 2004. Serie / Documentos, nº187.

RELACIÓN DE EMIGRANTES QUE FIGURAN EN EXPEDIENTES*

Nº	ANO	NOME E APELIDOS	ORIXE	IDADE	ESTADO	PROFESIÓN	OUTORGA A LICENCIA	DESTINO
1	1865	Dolores Artime de la Villa	Betanzos	19	S	n.c.		Ultramar
2	1866	José de Castro González	Betanzos	24	S	carpinteiro	Pai, viúvo	Isla de Cuba
3	1866	Luis Mariano Rey Vázquez	Betanzos	16	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
4	1866	Ricardo M ^o Sobrino Pita	Betanzos	25	S	n.c.	Nai, viúva	Habana
5	1866	Eugenio González Carro	Betanzos	14	S	n.c.	Avó. (orfo de pais)	Isla de Cuba
6	1867	Cesario Regueira Penedo	Betanzos	15	S	n.c.	Nai, viúva	La Habana
7	1867	Francisco Cuadrado Pascual	A Coruña	17	S	n.c.	Pai	La Habana
8	1867	Ramón Pérez	Betanzos	15	S	n.c.	Nai, solteira.	La Habana
9	1868	Jesús Andrés Fco. García Naveira	Betanzos	16	S	n.c.	Padrastró	Rep. de Buenos-Aires
10	1868	Enrique José Sobrino Landeira	Betanzos	16	S	n.c.	Tío. (orfo de pais)	La Habana
11	1868	Jacobo León Jesús Lacaba Olo	Betanzos	11	S	n.c.	Nai, viúva	La Habana
12	1868	Antonio Tomás da Torre Veiga	Betanzos	17	S	carpinteiro	Pai	Isla de Cuba
13	1868	Manuel López López	Pontedeume	15	S	n.c.	Nai, viúva.	Isla de Cuba
14	1868	José Salvador Meás Ponte	Betanzos	16	S	"comercio"	Nai, viúva.	Isla de Cuba
15	1868	Diego Jorge Blanco Suárez	Ferrol	17	S	"comercio"	Pai (garda civil)	Isla de Cuba
16	1868	Iginio M ^o Matias Villar Campos	Betanzos	22	S	n.c.	Nai, viúva.	Isla de Cuba
17	1869	Francisco Domingo Cernadas Fraga	Betanzos	20	S	"cajista"	Pai	Habana
18	1869	Adolfo Roca Blanco	Meirás-Sada	16	S	n.c.	Nai, solteira.	Rep. de Buenos-Aires
19	1869	Constantina Abella Gómez	Betanzos	19	S	n.c.	Pai.	Rep. de Buenos-Aires
20	1869	Manuel Tenreiro Fernández	Betanzos	15	S	n.c.	Nai, viúva	Rep. de Buenos-Aires
21	1869	Luis Geronimo Vilaríño	Betanzos	26	S	n.c.	Nai, solteira.	Isla de Cuba
22	1869	José Antonio Lousa Rivas	Betanzos	n.c.	--	n.c.	Titor	Isla de Cuba
23	1869	Bernardo Lendoyro	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa	A Habana
24	1870	José Ferreira Carregal	Betanzos	n.c.	C	xastre	Esposa	Isla de Cuba
25	1870	José Paz Mosquera	Lesas-Coirós	n.c.	C	n.c.	Esposa	n.c.
26	1870	Tomás do Pico Pico	Betanzos	n.c.	C	labrador	Esposa	Rep. de Montevideo y Buenos Aires
27	1870	José Faraldo García	Betanzos	15	S	n.c.	Nai, viúva.	ambigüo
28	1870	José Sesto Taboada	Betanzos	25	S	n.c.	Nai, viúva.	Isla de Cuba
29	1870	Salvador Cordero Longueira	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa	Cuba
30	1870	Ricardo Carro Naveira	Betanzos	16	S	n.c.	Pai.	Provincia de Buenos Aires

*Nos casos en que non consta a orixe do emigrante (ausencia de partida de nacemento) incluímolo en Betanzos.

31	1871	Adrián García Blanco	Betanzos	22	S	labrador	Nai, viúva.	Rep. de Buenos-Aires
32	1871	Lorenzo Ruanoba Sánchez	Betanzos	43	S	n.c.	Nai	Isla de Cuba
33	1871	Antonio da Pena Casal	Betanzos	n.c.	C	"relojería"	Esposa	Isla de Cuba
34	1871	José Ares Brañas	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa	Isla de Cuba
35	1871	Lorenzo Dopicoy Rey	Betanzos	39	C	n.c.	Esposa	Isla de Cuba
36	1871	Antonio Vidal Toimil	Betanzos	42	C	carpinteiro	Esposa	Isla de Cuba
37	1871	José María Seco Uría	Betanzos	25	C	carpinteiro	Esposa	Isla de Cuba
38	1871	José Bustamante	Betanzos	30	C	practicante	Esposa	La Habana
39	1871	Juan Faraldo Dans	Betanzos	17	S	n.c.	Nai	Isla de Cuba
40	1871	Rufino Gandariñas Ramos	Portomarín	27	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
41	1871	Manuel de Castro Gómez	Betanzos	19	S	"comercio"	Pai.	Isla de Cuba
42	1871	Bernarda Fernández González	Betanzos	24	S	n.c.	Nai, viúva.	Buenos Aires
43	1871	Felipe Fernández Miguez	Sen documentos	--	--	--	--	República de Buenos Aires
44	1871	Lorenzo Ruanova Sánchez	Betanzos	43			Esposa.	Isla de Cuba
45	1872	Juan Nabaza Martínez	Betanzos	14	S		Pai.	República de Buenos Aires
46	1872	José Pardo Pérez	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa.	Santa Isabel de Fernando Póo (!!)
47	1872	Crescencio Rey Esposito	A Coruña	28	C	"platero"	Esposa.	Isla de Cuba
48	1872	Agustín Benito Losada Camposa	Betanzos	18	S	n.c.	Nai, viúva.	Isla de Cuba
49	1872	Andrés García Rodríguez	Rodeiro-Oza	26	C	n.c.	Esposa.	República de Buenos Aires
50	1872	Constantino Lendoyro Costas	Betanzos	14	S	n.c.	Nai (pai ausente)	Isla de Cuba
51	1872	Antonio do Porto Núñez	Betanzos	40	S	labrador	---	n.c.
52	1872	Adolfo D. Ildefonso Sanjurjo Osorio	Betanzos	15	S	n.c.	Pai.	República de Buenos Aires
53	1872	Benito Golpe Brañas	Veris-Iruxoa	28	S	n.c.	Pai.	República de Buenos Aires
54	1872	Angel San Martín López	Cullergondo-Ab.	12	S	n.c.	Tio. (titor)	República de Montevideo
55	1872	José M ^o Beltrán López	Betanzos	17	S	xastre	Pai.	Isla de Cuba
56	1872	José Ricardo García Naveira	Betanzos	14	S	n.c.	Padrastro	República de Buenos Aires
57	1872	Generosa Ramos Varela	Betanzos	31	C	n.c.	Reclama o esposo	Buenos Aires
58	1872	Antonio Vilachá Fidalgo	Betanzos	26	C	carpinteiro	Esposa	República de Montevideo
59	1872	Manuel López Vázquez	Elviña-A Coruña	55	n.c.	n.c.	--	n.c.
60	1872	Serafin Portal Vázquez	Leiro-Miño	16	S	n.c.	Pai.	Montevideo
61	1872	Antonio García López	Cambre	23	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
62	1872	Felipe Pérez Ponte	Betanzos	n.c.	C	labrador	Esposa.	La Habana
63	1872	Francisco Pato Mosquera	Betanzos	n.c.	S	n.c.	Pai.	"América del Norte"
64	1872	José da Pena Núñez	Betanzos	50	C	n.c.	Esposa.	Buenos Aires
65	1872	Juan Vázquez Pereiro	Betanzos	24	C	n.c.	Esposa.	Isla de Cuba
66	1872	José Muíño Nabaza	Betanzos	31	C	n.c.	Esposa.	República Buenos Aires
67	1872	Eulogio Vidal Alfonso	Betanzos	13	S	"comercio"	Pai, viúvo.	Isla de Cuba
68	1872	Ambrosio Sampayo Méndez	Betanzos	31	C	labrador	Esposa.	Isla de Cuba
69	1872	Manuel Torres Freire	Betanzos	30	S	n.c.	--	"Ultramar"
70	1872	José Dans García	Betanzos	23	C	n.c.	Esposa.	América del Sur
71	1872	Benita Paz Vázquez	Parada-Oza	26	S	n.c.	Nai, viúva.	República Buenos Aires
72	1872	Ramón Videla Gil	Betanzos	14	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
73	1872	Julio Miraballes	Betanzos	14	S	n.c.	Pai.	América del Sur
74	1873	Manuel Martínez Sanjurjo	Betanzos	39	C	n.c.	esposa	Non consta
75	1873	Andrea González Turró	Betanzos	28	S	n.c.	Nai, viúva.	América del Sur
76	1873	Magdalena Fernández González	Betanzos	27	S	costureira	Nai, viúva.	América del Sur
77	1873	Manuel Vidal Montero	Betanzos	30	S	n.c.	Pai.	América del Sur
78	1873	José Ernesto Villar Vidal	Betanzos	11	S	n.c.	Nai, solteira.	América del Sur
79	1873	Ruperto Sobrino Noguero	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, viúva.	República Buenos Aires
80	1873	Manuel Cachaza Trillas	Betanzos	n.c.	n.c.	n.c.	n.c.	n.c.
81	1873	Francisco Seijo Vidal	Betanzos	28	S	n.c.	Pai.	Rep. Buenos Aires y Montevideo
82	1873	José M ^o Barbeito Ares	Betanzos	16	S	n.c.	Pai, viúvo.	República Buenos Aires
83	1874	Joaquín Barreiro Taibo	Betanzos	35	C	n.c.	Esposa	Buenos Aires
84	1874	Sebastián Tain Calviño	Meangos-Abegon.	41	C	labrador	Esposa.	América del Sur y Rep. Argentina
85	1874	Manuel Eiroa Sánchez	Betanzos	16	S	n.c.	Pai.	Buenos Aires
86	1874	Antonio Peregrino González Pérez	Betanzos	30	C	ferrador		República Buenos Aires
87	1874	José Vázquez Monteiro	Castro-Miño	35	C	n.c.	Esposa	Montevideo
88	1874	Joaquín Ares Barbeito	Betanzos	23	S	n.c.	Pai.	Buenos Aires
89	1874	Valentín Bouza Santiso	Betanzos	15	S	n.c.	Pai.	Buenos Ayres
90	1874	Vicente Rogelio Montero Castro	Betanzos	16	S	n.c.	Pai.	América del Sur
91	1874	José Ignacio Sas Vázquez	Betanzos	16	S	n.c.	Pai	Buenos Aires
92	1874	Severo Ares Mancera	Betanzos	16	S	n.c.	Nai, viúva	Buenos Aires
93	1874	Diego Ricardo Rumbo Otero	Betanzos	15	S	n.c.	Pai.	República Argentina
94	1874	Francisca María Nieto Folla	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, viúva	América del Sur
95	1874	Juan López Barbeito	Crendes-Abegondo	25	S	Carpinteiro	Nai, abandonada	Buenos Ayres
96	1874	Eugenio Espiñeira Losada	Betanzos	26	n.c.	n.c.	¿? Orfo	Buenos Aires
97	1874	José M ^o Barreiro Fernández	Betanzos	16	S	n.c.	Pai.	América del Sur
98	1875	Antonio Enrique Beltrán López	Betanzos	14	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
99	1875	Benigno Rumbo Otero	Betanzos	14	S	"comercio"	Pai	América del Sur
100	1875	Ramón Sanjurjo Ossorio	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina
101	1876	Rosa Prieto Freire	Cambás-Aranga	25	S	Sirvienta	Pai	América del Sur
102	1876	Josefa Faraldo García	Betanzos	26	C		Esposo.	República Argentina

103	1876	Genoveva Vázquez Espada	Betanzos	13	S	Criada da anterior	Nai, solteira.	República Argentina
104	1876	Fernando Feito Anido	Betanzos	14	S	n.c.	n.c.	América del Sur
105	1877	Francisco M ^o Otero Naveira	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	América Sur
106	1877	Luis Abella Gómez	Betanzos	14	S	Aprendiz pintor	Pai	América del Sur
107	1878	Ramón García Souto	Betanzos	n.c.	C	(Acta incompleta)	Esposa.	Isla de Cuba
108	1878	Andrés Vidal Toimil	Betanzos	N.c.	C	n.c.	Esposa	Isla de Cuba
109	1879	José González Pérez	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa.	Isla de Cuba
110	1879	Domingo do Porto Rodeiro	Betanzos	15	S	n.c.	Pai.	Isla de Cuba
111	1879	Victor Cancela Prego	Ares	14	S	n.c.	falta	América del Sur
112	1879	José Guerrero Taboada	Cádiz	14	S	"comercio"	Pai.	América del Sur
113	1879	Melitón Maldonado Martínez	Betanzos	17	S	n.c.	Nai, viúva	Habana
114	1879	Evaristo Díaz Vázquez	Betanzos	14	S	n.c.	Padrastro	Buenos Aires
115	1879	María Ignés Golpe Seoane	Ois-Cotóros	26	S	n.c.	n.c.	América del Sur
116	1879	Manuel Venancio Otero Rodríguez	Somosierra	14	S	n.c.	Titor. (orfo de pais)	Isla de Cuba
117	1880	Aurelio Andrés Sánchez Franco	Betanzos	14	S	n.c.	Nai.	Buenos Aires
118	1880	Nicomedes Miravalles Buceta	Betanzos	28	viúvo	n.c.	--	América del Sur
119	1880	Bricio Caramés Valle de Paz	Betanzos	18	S	empregado	Pai.	Isla de Puerto Rico
120	1880	Antonio Miño Domínguez	Betanzos	15	S	n.c.	Pai.	América del Sur
121	1880	Luis Romasanta Serra	Betanzos	11	S	n.c.	Nai, viúva.	Isla de Cuba
122	1880	Antonio Otero	Betanzos	13	S	n.c.	Nai.	Isla de Cuba
123	1880	José Rodríguez Vázquez	Betanzos	11	S	"comercio"	Pai.	Buenos Aires
124	1880	Aurelio A.R.P. Sánchez Amor	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, viúva.	Buenos Aires
125	1880	Ramón García Souto	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa.	Isla de Cuba
126	1881	Leopoldo Joaquín Díaz	Betanzos	11	S	n.c.	Nai, co padrastro	República Argentina
127	1881	Manuela Paz	Betanzos	22	S	n.c.	Nai, solteira	Buenos Aires
128	1881	Antonio M ^o Lousa Ribas	Betanzos	14	S	"comercio"	Tío	La Habana
129	1881	Juan Antonio Parga Abad	Betanzos	n.c.	C	n.c.	Esposa	Cuba
130	1882	Ladislao Barros Campos	Betanzos	13	S	"comercio"	Pai.	América del Sur
131	1884	Raimundo Ruanova Turnes	Betanzos	12	S	n.c.	n.c., orfo de pai	n.c.
entre 1885 e 1890 non hai ningún documento								
132	1891	Ángela Calvo Fernández	Guitiriz	n.c.	C		Esposo, reclámaa	República Buenos Aires
133	1891	Jesús Uría Calvo	Betanzos	4	--		(Fillo da anterior)	República Buenos Aires
134	1891	María Consuelo Uría Calvo	Betanzos	9	--		(Filla da anterior)	República Buenos Aires
135	1891	Santiago Moretón Simón	Betanzos	13	S	"comercio"		República Argentina
136	1891	Antonio Milia do Pico	Betanzos	n.c.	C	labrador	Esposa.	República Montevideo
137	1891	Antonio Agustín Milia Barreiro	Betanzos	12	S		(Fillo do anterior)	República Montevideo
138	1891	Eugenio Vilaríño	Betanzos	n.c.	C	"comercio"	Esposa.	República Argentina
139	1891	Ángel Barrós Campos	Betanzos	13	S	"educando"	Pai.	República Argentina
140	1891	Salustiano Guerra Barrós	Betanzos	14	S	estudiante	Nai.	República Argentina
141	1892	Benito Cabezal	Betanzos	20	S	labrador	Nai, solteira.	Isla de Cuba
142	1892	Antonio Veiga Cabanas	Betanzos	17	S	labrador	n.c.	Isla de Cuba
143	1892	Josefa García Incógnito	Betanzos	30	C	n.c.	Esposo, reclámaa	República Argentina
144	1892	Francisco Blanco García	Betanzos	3	--	--	(fillo da anterior)	República Argentina
145	1892	Manuel Blanco García	Betanzos	22 m.	--	--	(fillo da anterior)	República Argentina
146	1892	Miguel García Folla	Betanzos	22	S	Empregado cesante	Nai, viúva.	Isla de Cuba
147	1892	Ramona Pura Novo	Betanzos	9	--		Reclamada pola nai	República Argentina
148	1892	José Novo Muíño	Velouzás	n.c.	n.c.	n.c.	Acompaña á nena	República Argentina
149	1892	Francisco Crespo Rodeiro	Betanzos	13	S	"comercio"	Pai.	Isla de Cuba
150	1892	Gonzalo González González	Betanzos	17	S	"comercio"	Pai.	Isla de Cuba
151	1892	Marcos Rey García	Betanzos	n.c.	C	"palero"	Esposa.	Barcos marítimos
152	1892	Manuel Veiga Mosquera	Betanzos	26	C	Labores del campo	Esposa.	Isla de Cuba
153	1892	Baltasar Sánchez Carro	Betanzos	20	S	Bracero del campo	Nai, viúva.	Isla de Cuba
154	1892	Juan Díaz López	Betanzos	21	S	Traballos agrícolas	Padrastro	Isla de Cuba
155	1892	Manuel García Babío	Betanzos	23	S	Bracero del campo	Padrastro	Isla de Cuba
156	1892	Antonio Lage Otero	Betanzos	22	S	xornaleiro	Pai.	Isla de Cuba
157	1892	Manuel Veiga Pandelo	Betanzos	21	S	Bracero del campo	Pai.	Isla de Cuba
158	1892	Romualdo Vila Costas	Betanzos	14	S	comercio	Avó	Isla de Cuba
159	1892	Miguel Suárez Arenas	Betanzos	14	S	comercio	Pai.	Isla de Cuba
160	1892	Juan García Rodríguez	Betanzos	19	S	labrador	Pai.	La Habana
161	1892	Antonio Mera Vidal	Betanzos	12	S	educando	Nai, viúva.	Isla de Cuba
162	1892	José Antonio Ares de Parga Vazquez	Betanzos	14	S	"escribiente"	Nai, viúva	Isla de Cuba
163	1892	Dolores Gondell Villaverde	Betanzos	21	S	serviente	Pai.	República Argentina

164	1892	Felipe A. Correa Taibo	Betanzos	14	S	educando	Pai.	Isla de Cuba
165	1893	Constantino M. J. Vaamonde Otero	Betanzos	13	S	educando	Nai, viúva	Isla de Cuba
166	1893	Gustavo Brage Bouza	Betanzos	16	S	estudiante	Nai, solteira.	Isla de Cuba
167	1893	José Vidal Castro	Betanzos	13	S	educando	Nai, solteira	Isla de Cuba
168	1893	Gregorio Sánchez Raposo	Betanzos	n.c.	C	"Lab. del campo"	Esposa	Isla de Cuba
169	1893	José López Incógnito	Betanzos	21	S	n.c.	Nai, solteira	Ejército de Cuba
170	1893	Aurelia Couce Taibo	Betanzos	22	S	n.c.	Pai.	Buenos Aires
171	1893	Emilia Couce Taibo	Betanzos	19	S	n.c.	Pai.	Buenos Aires
172	1893	José Couce Taibo	Betanzos	9	S	n.c.	Pai.	Buenos Aires
173	1893	Emilio Barreiro Incógnito	Betanzos	21	S	xornaleiro	Nai, solteira.	Isla de Cuba
174	1893	José Sánchez Paz	Betanzos	13	S	n.c.	Pai.	El Carmen de Patagones. Pvcia. Buenos Aires
175	1893	Alfonso Primo López Paez	Betanzos	13	S	n.c.	Pai.	República Argentina
176	1893	Mª Manuela Otero Manivesa	Muniferral-Aranga	39	S	Sirvienta		Montevideo
177	1893	José María Otero	Betanzos	12	S		Nai.	Montevideo
178	1893	Ramón Suárez Vázquez	Betanzos	17	S	Aprendiz xastre	Pai.	Isla de Cuba
179	1893	Baldomero Couceiro Otero	Betanzos	14	S	educando	Pai	República Argentina
180	1893	Francisco Novo Vales	Betanzos	13	S	educando	Pai.	República Argentina.
181	1893	Marcelino Ares Taboada	Betanzos	18	S	reloxeiro	Pai.	Isla de Cuba
182	1893	Antonio Suárez González	Betanzos	16	S		Nai, viúva.	Isla de Cuba
183	1893	José Manuel Sas Fernández	Betanzos	18	S		Nai.	Isla de Cuba
184	1893	Francisco Iglesias Teijo	Betanzos	12	S	educando	Pai.	Isla de Cuba
185	1893	José Mª Fernández	Betanzos	18	S	guarnicionero	Nai, solteira.	Isla de Cuba
186	1893	Antonio Fernández Pena	Betanzos	13	S	educando	Nai.	República Argentina
187	1893	José Casal Burón	Betanzos	32	C	n.c.	Esposa.	Isla de Cuba
188	1893	Manuel Varela Pérez	Betanzos	17	S	albanel	Pai.	Isla de Cuba
189	1893	Antonio Garcia Sánchez	Betanzos	18	S	xastre	Pai.	Isla de Cuba
190	1893	Domingo Rodríguez Crespo	Betanzos	22	S	labrador	Irmán maior, orfo.	Isla de Cuba
191	1893	Jesús Dopic Camino	Betanzos	18	S	xastre	Nai, viúva	Isla de Cuba
192	1893	Domingo Ant. Dominguez Camino	Betanzos	n.c.	C	carpinteiro	Esposa	República Argentina
193	1893	Fernando Santos Incógnito	Betanzos	21	S	xastre	Nai, solteira.	Isla de Cuba
194	1893	Manuel Barros	Betanzos	25	C	xastre	Esposa	República de Buenos Aires
195	1893	Felicidad Rodríguez Pandelo	Betanzos	22	C		Esposo, reclámaa	La Habana
196	1893	José Mª Novo Rodríguez	Betanzos	18 m.	--		Fillo da anterior.	La Habana
197	1893	Braulio Rogelio Castro do Pico	Betanzos	14	S	"comercio"	Pai.	Isla de Cuba
198	1893	Antonio Martín García	Trasaquelos	30	C	n.c.	Esposa	Isla de Cuba
199	1893	María Sánchez Roel	Borriñans	47	C	xunto 3 fillos	Esposo.	República Argentina
200	1893	Ermenegildo Pena Rodríguez	Betanzos	15	S	"comercio"	Titor	Habana
201	1893	María Otero Fafián	Betanzos	14	S	n.c.	Nai.	Buenos Aires
202	1893	Celestino José Crespo Otero	Betanzos	17	S	estudiante		Isla de Cuba
203	1893	Joaquín Castañeira Seoane	Betanzos	17	S	estudiante	Nai.	Isla de Cuba
204	1893	Josefa Charlón	Betanzos	46	C	Goberno da casa	Esposo, reclámaa	República Argentina
205	1893	Manuela Vaamonde Charlón	Betanzos	25	S	n.c.	Filla da anterior	República Argentina
206	1893	Luisa Vaamonde Charlón	Paderne	18	S	n.c.	Irmá da anterior	República Argentina
207	1893	Mª Josefa Vaamonde Charlón	Obre-Paderne	16	S	n.c.	Irmá da anterior	República Argentina
208	1893	Manuel Marcote Pérez	Betanzos	20	S	"comercio"	Nai, viúva.	Isla de Cuba (regresa)
209	1894	Julio Torres Losada	Betanzos	13	S	educando	Pai.	Isla de Cuba
210	1894	José Antonio Loureda Lago	Betanzos	11	S	educando	Pai	Isla de Cuba
211	1894	Manuel Vázquez Ríos	Betanzos	14	S	n.c.	Nai. O pai reclámaa	República Argentina
212	1894	Francisca Díaz Seoane	Betanzos	44	C	n.c.	Esposo, reclámaa	República Argentina
213	1894	Mª Encarnación Barallobre Díaz	Betanzos	13	--	--	Filla da anterior	República Argentina
214	1894	Mª Josefa Barallobre Díaz	Betanzos	11	--	--	Irmá da anterior	República Argentina
215	1894	Manuel Barallobre	Betanzos	9	--	--	Irmán das anteriores	República Argentina
216	1894	José Lagoa Díaz	Betanzos	11	S		Pai.	República Argentina
217	1894	Miguel Deive Silva	Monfero	46	C	labrador	Esposa	República Argentina
218	1894	Andrés Jorge Prudencio Braje Bouza	Betanzos	12	S		Nai, solteira.	Isla de Cuba
219	1894	Francisco Quintián Seoane	Betanzos	16	S	Sirvienta	Nai.	Isla de Cuba
220	1894	José Espiñeira Miño	Vigo-Paderne	35	C	Labrador	Esposa	Montevideo
221	1894	Pura Lago Melid	Betanzos	14	S	n.c.	Pai.	República Argentina
222	1894	José Mª Rodríguez Fernández	Betanzos	14	S	comercio	Pai.	República Argentina
223	1894	Francisco García Folla	Betanzos	12	S	comercio	Pai	República Mejicana
224	1894	Antonio Casal Carro	Betanzos	14	S	comercio	Pai.	República Argentina
225	1894	Cándido Riesco Pecina	Zaragoza	15	S	Estudiante	Tio.	Isla de Puerto Rico
226	1894	Francisco Crespo Rodeiro	Betanzos	15	S	comercio	Pai.	Isla de Cuba
227	1894	Genaro Otero Couce	Betanzos	11	S	comercio	Pai.	Montevideo
228	1894	Pedro Otero Couce	Betanzos	12	S	comercio	Pai.	Montevideo
229	1894	José Porto Faraldo	Betanzos	21	S	Xornaleiro	Nai, viúva	Isla de Cuba
230	1894	Francisco Fernández Pena	Betanzos	17	S	Escriviente	Nai,	Isla de Cuba
231	1894	Manuel Andrés Rubianes Vázquez	Betanzos	13	S	Educando	Nai, viúva	Isla de Cuba
232	1894	Antonio Abarrategui Paradelá	Betanzos	18	S	comercio	Pai.	Isla de Cuba
233	1894	Julio Rodríguez Ares	Betanzos	18	S	comercio	Pai.	Isla de Cuba
234	1894	Josefa Ríos Fariñas	Betanzos	43	C	n.c.	Esposo, reclámaa	Buenos Aires
235	1894	Manuela Vázquez Ríos	Betanzos	13	S	--	Filla da anterior	Buenos Aires
236	1894	José María Vázquez Ríos	Betanzos	11	--	--	Irmán da anterior	Buenos Aires
237	1894	Antonio Vázquez Ríos	Betanzos	9	--	--	Irmán dos anteriores	Buenos Aires

238	1894	Ramón Vázquez Ares	Betanzos	20	S	<i>Escribiente</i>	Pai.	República Argentina
239	1894	Francisco Souto López	Betanzos	17	S	<i>comercio</i>	Pai	Isla de Cuba
240	1894	Lisardo Carro Patiño	Betanzos	12	S	educando	Nai	Isla de Cuba
241	1894	Serafin Portal Vázquez	Leiro-Castro	40	C	<i>comercio</i>	Esposa	República Argentina
242	1894	Inés Faraldo Campos	Betanzos	15	S	<i>sirvienta</i>	Nai	República Argentina
243	1894	Bárbara Barral	Betanzos	15	S	n.c.	Nai, viúva	Buenos Aires
244	1894	José Barral da Pena	Betanzos	11	--	<i>comercio</i>	Nai, viúva	Buenos Aires
245	1895	Antonio Lago Fafián	Betanzos	20	S	<i>navegación</i>	Pai.	Navegación barcos mercantes
246	1896	Andrés Vázquez	Betanzos	23	S	n.c.	Nai, solteira	República Argentina
247	1896	Dª Elisa Martínez Varela	Betanzos	--	C	n.c.	Esposo	"Extranjero"
248	1896	María Muro Martínez	Betanzos	4	--	--	Pai. Filla da anterior	"Extranjero"
249	1896	Julia Barreiro Incógnito	Betanzos	19	S	Servizo domest.	"servicio doméstico"	Isla de Cuba
250	1896	José González Germade	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai.	República Argentina
251	1896	Julio Barros Campos	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai.	República Argentina
252	1896	José Mª Crestar Faraldo	Betanzos	17	S	--	Nai, viúva	Armada Nacional
253	1896	Jesús Cortés Ruanova	Betanzos	28	C	Curial.	Esposa.	República Argentina
254	1896	Consuelo García Incógnito	Betanzos	17	S	n.c.	Nai	República Argentina
255	1896	María Manuela Babío Otero	Betanzos	19	S	"sirvienta"	Pai.	República Argentina
256	1896	Pastor Pena da Pena	Betanzos	13	S	n.c.	Pai.	República Argentina
257	1896	Pedro Lendoiro	Betanzos	12	S	--	Nai.	República Argentina
258	1896	Marcial Emilio Pérez Gómez	Ferrol	13	S	n.c.	Nai, viúva	República Argentina
259	1896	Antonio Zapata Pena	Obre-Paderne	38	C	labrador	Esposa	Buenos Aires
260	1896	María Juana Pérez García	Adragante-Paderne	--	C	--	Reclámaa o esposo	República do Uruguai
261	1896	Encarnación	Betanzos	11	--	--	Filla da anterior	República do Uruguai
262	1896	Juan María	Betanzos	7	--	--	Irmá da anterior	República do Uruguai
263	1896	Francisca	Betanzos	8	--	--	Irmá dos anteriores	República do Uruguai
264	1896	Andrea Cagiao Lage	Betanzos	--	C	n.c.	Esposo.	República do Uruguai
265	1896	Dolores Otero Fafián	Betanzos	16	S	costureira	Nai, casada en 2ºs.	República Argentina
266	1896	Manuela Gómez Babío	Betanzos	15	S	n.c.	Pai	República Argentina
267	1896	Hipólita González González	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina
268	1896	Josefa Fuentes García	Betanzos	21	S	n.c.	Pai	República Argentina
269	1896	Andrés Amado Babío	Betanzos	22	S	labrador	Pai	República Argentina
270	1896	Lisardo Martínez Doval	Betanzos	12	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
271	1896	Ángel Pena Rodríguez	Betanzos	14	S	dependente	Tío	Extranjero
272	1896	Pilar Rodríguez	Betanzos	17	S	n.c.	Nai	Extranjero
273	1896	Manuela Amenedo Rodríguez	Betanzos	10	--	--	Nai, viúva	República Argentina
274	1896	Isidro Pandelo Barreiro	Betanzos	26	C	labrador	Esposa	Buenos Aires
275	1896	Juan Carro González	Lesa-Coirós	32	C	xornaleiro	Esposa	República Argentina
276	1896	Dionisio Troilño Campos	Betanzos	--	C	Carpinteiro	Esposa	República Buenos Aires
277	1896	José Manuel Caabeiro Becarria	Betanzos	22	S	n.c.	Pai	República Buenos Aires
278	1896	José Lagoa Diaz	Betanzos	13	S	--	Pai	República Argentina
279	1896	José María Alfonso Cagiao	Betanzos	14	S	n.c.	Tía	República Argentina
280	1896	Alfredo García	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Nai, solteira	República Argentina
281	1896	José Rodríguez Cernadas	Oza	28	C	n.c.	Esposo	República Argentina
282	1896	Alfredo José Barrós Campos	Betanzos	13	S	--	Pai	República Argentina
283	1896	María Fraga Barallobre	Betanzos	45	C	n.c.	Reclámaa o esposo	República Buenos Aires
284	1896	Serafina Muíño Fraga	Betanzos	20	S	n.c.	Reclámaos o pai	República Buenos Aires
285	1896	Mª Aurelia Muíño Fraga	Betanzos	15	S	n.c.	Reclámaos o pai	República Buenos Aires
286	1896	Jesús Muíño Fraga	Betanzos	12	S	--	Reclámaos o pai	República Buenos Aires
287	1896	Josefa Muíño Fraga	Betanzos	9	--	--	Reclámaos o pai	República Buenos Aires
288	1896	José María Muíño Fraga	Betanzos	7	--	--	Reclámaos o pai	República Buenos Aires
289	1896	Dolores Santiago Otero	Betanzos	--	C	costureira	Esposo	República Argentina
290	1896	Francisca Rey Edreira	Betanzos	29	S	n.c.	Nai, viúva.	República Argentina
	1897	Non hai ningunha acta dese ano						
291	1898	Pilar Rodríguez Naveira	Betanzos	17	S	costureira	Pai	República Argentina
292	1898	Jesús Antonio Naveira Manso	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	República Argentina
293	1898	Constantino Casal Carro	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
294	1898	Emilia Vales Lendoiro	Betanzos	21	S	<i>Doméstica</i>	Nai	República Argentina
295	1898	José María Tasende Rodríguez	Betanzos	20	S	n.c.	Nai, viúva	República Argentina
296	1898	Carmen Tasende Rodríguez	Betanzos	17	S	n.c.	Nai, viúva	República Argentina
297	1898	Manuela Correa Taibo	Betanzos	18	S	modista	Nai, viúva	República Argentina
298	1898	Juan José Bernardo Vidal Bao	Betanzos	14	S	dependente	Pai	República Argentina
299	1898	Raimundo López Páez	Betanzos	14	S	dependente	Pai, médico forense	República Argentina
300	1898	Alfredo Barrós Campos	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
301	1898	Alfonso Pardo Portal	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
302	1898	Marcial González Pena	Betanzos	12	S	n.c.	Pai, escribano	República Argentina
303	1898	María Rivas Bugía	Betanzos	18	S	n.c.	Nai, viúva	República Argentina
304	1898	Dolores Miño García	Betanzos	17	S	costureira	Pai	República Argentina
305	1898	Emilio Garrido Vázquez	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina
306	1898	Manuel Gabín Romay	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, casada en 2ºs	República Argentina
307	1898	Narciso Uría Otero	Betanzos	--	C	Carpinteiro	Esposa	República Argentina
308	1898	Narciso Antonio Uría Manso	Betanzos	11	--	--	Tío. O anterior.	República Argentina
309	1898	Petra Pereiro Castro	Betanzos	18	S	Criada	Nai	República Argentina

310	1898	María Otero Fafián	Betanzos	--	S	n.c.	Padrastr	República Argentina
311	1898	María Fraga Barallobre	Betanzos	--	C	n.c.	Reclámaa o esposo	República Argentina
312	1898	Josefa Muíño Fraga	Betanzos	<i>tierna</i>	--	--	Filla da anterior	República Argentina
313	1898	Alfredo Teijo Vázquez	Betanzos	13	S	<i>Comercio</i>	Pai	República Argentina
314	1898	Ramón Sabin Teijo	Betanzos	13	S	<i>Comercio</i>	Pai	República Argentina
315	1899	D. Dario Páez Cabrera	Matanzas-Cuba	14	S		Tio.	Isla de Cuba
316	1899	Carmen Beltrán López	Betanzos	24	S	<i>costureira</i>		Isla de Cuba
317	1899	Carmen Fernández Beltrán	Betanzos	--	S	--	Sobriña da anterior	Isla de Cuba
318	1899	Julio González Pena	Betanzos	22	S	<i>carpinteiro</i>	Pai, escribano	Isla de Cuba
319	1899	Tomás Pena Pena	Betanzos	13	S	--	Pai	República Argentina
320	1899	Carlos Faraldo Noguero	Betanzos	13	S	--	Pai	República Argentina
321	1899	Francisco Vázquez Noguero	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
322	1899	Manuel Cagiao Carballeira	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
323	1899	Manuel José Pena Crespo	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Nai, viúva	República Argentina
324	1899	José Antonio Fuentes Ríos	Betanzos	11	--	<i>comercio</i>	Nai, viúva	República Argentina
325	1899	Martina Pardo Vidal	Betanzos	--	C	--	Espos	Buenos Aires
326	1899	Josefa González Pardo	Betanzos	15	S	<i>costureira</i>	Pai. Filla da anterior	Buenos Aires
327	1899	Irene Díaz Sánchez	Betanzos	19	S	n.c.	Pai	República Argentina
328	1899	José María Bugía García	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
329	1899	Esperanza Ruanova López	Betanzos	16	S	n.c.	Pai	República Argentina
330	1899	Manuel Lago Taibo	Betanzos	11	--	--	Pai, muiñeiro	República Argentina
331	1899	Valentín Martínez Doval	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai, escribano	República Argentina
332	1899	Agustina Ferreiros Losada	Betanzos	18	S	<i>Servizo domést.</i>	Nai, viúva	Buenos Aires
333	1899	Petronila Ferreiros Losada	Betanzos	28	S	n.c.	Nai, viúva	Buenos Aires
334	1899	Manuela Rodríguez Naya	Betanzos	33	C	n.c.	Reclámaa o esposo	Buenos Aires
335	1899	José Aldao Rodríguez	Betanzos	--	--	Fillo da anterior	Reclámaa o pai	Buenos Aires
336	1899	Josefa Aldao Rodríguez	Betanzos	--	--	Irmá do anterior	Reclámaa o pai	Buenos Aires
337	1899	José María Salorio Balsa	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	Buenos Aires
338	1899	Manuel Falcón Pérez	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina
339	1899	Antonia Veiga Ares	Betanzos	--	C	n.c.	Espos	República Argentina
340	1899	Pedro Vázquez Suárez	Betanzos	20	S	<i>comercio</i>	Pai	Buenos Aires
341	1899	Juan Fernández Rey	Betanzos	21	S	<i>comercio</i>	Nai, viúva	República Argentina
342	1899	José M ^o Ignacio Dopico Otero	Souto-Paderne	11	--	<i>comercio</i>	Cuñado, Orfo	Isla de Cuba
343	1899	Regina Cao Varela	Betanzos	22	S	<i>costureira</i>	Nai, viúva.	República Argentina
344	1899	Ramona Abellón Regueiro	Betanzos	22	S	<i>serviente</i>	Pai	República Argentina
345	1899	Carmen Bartolomé Barrós	Betanzos	18	S	<i>modista</i>	Nai, viúva	República Argentina
346	1900	Horacio Rodríguez Faraldo	Betanzos	14	S		Pai, mestre	Isla de Cuba
347	1900	Carmen Salgado Lamas	Betanzos	17	S	n.c.	Titor	República Argentina
348	1900	Francisco Couceiro Varela	Betanzos	48	Viúvo	labrador	--	República Argentina
349	1900	Dominga Couceiro Otero	Betanzos	--	--	--	Filla do anterior	República Argentina
350	1900	Juan José Vázquez Crespo	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	Isla de Cuba (Habana)
351	1900	Hermenegildo Veiga Cabanas	Betanzos	20	S	labrador	--	Rep. de México
352	1900	Francisco Varela Pérez	Betanzos	18	S	n.c.	Pai	Isla de Cuba
353	1900	Emilia Arizaga García	Betanzos	33	S	n.c.	Espos	Isla de Cuba
354	1900	Agustín Urioste Arizaga	Betanzos	<i>corta</i>	--	Fillo da anterior	Pai.	Isla de Cuba
355	1900	Jesús Fariña Camino	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Reclámaa o pai	Buenos Aires
356	1900	M ^o Concepción Feito García	Betanzos	18	S	<i>costureira</i>	Tios. Reclámaa o pai	La Habana
357	1900	Antonio Vázquez Teijo	Betanzos	10	--	<i>comercio</i>	Nai, viúva	República Argentina
358	1900	Manuela García Casal	Betanzos	19	S	<i>Servizo domést.</i>	Pai	República Argentina
359	1900	Antonio Sánchez García	Betanzos	19	S	<i>carpinteiro</i>	Nai, viúva	República Argentina
360	1900	Manuela Martín Incógnito	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, solteira	Buenos Aires
361	1900	Rogelio Pastor Suárez Ricoy	Betanzos	14	S	<i>Dependiente</i>	Pai, mestre	Isla de Cuba
362	1900	Manuel Rodríguez Barreiro	Betanzos	22	S	<i>xastre</i>	Pai	República Argentina
363	1900	M ^o Manuela Sánchez Valiño	Betanzos	17	S	<i>costureira</i>	Pai	Buenos Aires
364	1900	Carmen Gómez López	Betanzos	17	S	n.c.	Pai	Buenos Aires
365	1900	Josefa López Vara	Betanzos	20	S	n.c.	Pai	República Argentina
366	1900	Carmen López Vara	Betanzos	19	S	n.c.	Pai	República Argentina
367	1900	Francisco Varela Pérez	Betanzos	22	S	n.c.	Pai	Isla de Cuba
368	1900	Antonio Méndez Via	Betanzos	11	S	--	Pai	República Argentina
369	1900	María Mosquera Vázquez	Betanzos	11	S	--	Pai	República Argentina
370	1900	Carmen Correa Incógnito	Betanzos	17	S	n.c.	Titor	República Argentina
371	1900	Andrés Dmgo. da Torre Vidal	Betanzos	22	S	<i>carpinteiro</i>	Nai, viúva	Habana
372	1900	Mercedes Mosquera Vázquez	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina
373	1900	Carmen González Carro	Betanzos	24	S	n.c.	Pai	República Argentina
374	1900	Francisca Casal Faraldo	Paderne	23	S	<i>costureira</i>	Nai; viúva	República Argentina
375	1901	Lino Ildéf. Losada Torrente	Betanzos	13	S	n.c.	Pai; 1 ^o teniente	República Argentina
376	1901	José Sabin Porto	Betanzos	14	S	n.c.	Pai, carpinteiro	Buenos Aires
377	1901	Consuelo Teijo Fraguio	Betanzos	maior	C	n.c.	Reclámaa o esposo	República Argentina
378	1901	Leonor López Mancera	Betanzos	maior	C	Cos fillos	Reclámaa o esposo	Cienfuegos - Cuba
379	1901	M ^o Asunción Fandiño López	Betanzos	14	S	n.c.	Reclámaa o pai	Cienfuegos - Cuba
380	1901	Francisco Fandiño López	Betanzos	2	--	--	Reclámaa o pai	Cienfuegos - Cuba
381	1901	Ricardo Bonome Seoane	Melide	14	S	n.c.	Pai, retirado exército	Isla de Cuba
382	1901	José Pena Veiga	Betanzos	14	S	n.c.	Nai, viúva	La Habana
383	1901	Julio Torres Losada	Betanzos	20	S	<i>dependiente</i>	Pai, carabineiro retrd.	República Argentina
384	1901	Gerardo Ascáriz Roibás	Friol	14	S	n.c.	Pai	República Argentina

385	1901	Juan Antonio Otero Couce	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	Isla de Cuba
386	1901	Manuel Pérez Carro	Betanzos	10	--	comercio	Nai; viúva	República Argentina
387	1902	Emilio Suárez González	Betanzos	12	S	n.c.	Nai; viúva	República Argentina
388	1902	Manuel Tenreiro Sánchez	Betanzos	13	S	n.c.	Reclámaa o pai	República Argentina
389	1902	Elisa Bonome Seoane	Betanzos	20	S	costureira	Pai	Isla de Cuba
390	1902	César Luna Rodríguez	Mondofedo	14	S	dependiente	Nai; viúva	República Argentina
391	1902	José Lareo Naveira	Betanzos	12	S	comercio	Pai, carpinteiro	República Argentina
392	1902	Ramón do Pico Sas	Betanzos	13	S	comercio	Pai	República Argentina
393	1902	Carmen Barrós Maceira	Betanzos	22	C		Reclámaa o esposo	República Argentina
394	1902	Antonio Martín Santiago	Betanzos	5	--	Fillastro da anterior	Reclámaa o pai	República Argentina
395	1902	Juan Cagiao do Pico	Betanzos	11	--	--	Pai; carpinteiro	Isla de Cuba
396	1902	Antonio Gondell da Torre	Betanzos	14	S	comercio	Pai; carpinteiro	República Argentina
397	1902	Elvira Fernández Rey	Betanzos	15	S	costureira	Nai; viúva	República Argentina
398	1902	Manuel López Martínez	Betanzos	14	S	comercio	Pai; comerciante	Isla de Cuba
399	1903	Manuel Barral Campos	Betanzos	21	S	n.c.	Pai	República Argentina
400	1903	Matilde Calvo Santaya	Betanzos	22	S	costureira	Reclámaa o pai	República Cubana
401	1903	Dominga Calvo Santaya	Betanzos	20	S	costureira	Reclámaa o pai	República Cubana
402	1903	Joaquín Pérez Díaz	Betanzos	13	S	comercio	Pai	República Argentina
403	1903	Antonio Méndez Buyo	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	República de México
404	1903	Remedios Troitiño Cagiao	Vigo	19	S	servicio domést.	Nai	República de Cuba
405	1903	María Díaz Cagiao	Betanzos	14	S	servicio domést.	Pai	República Argentina
406	1903	Agustina Ferreiros Losada	Betanzos	22	S	n.c.	Nai; viúva	República Argentina
407	1903	Francisca Castro Lorenzo	Betanzos	23	S	n.c.	Pai	República Argentina
408	1903	Joaquina Teijo Díaz	Betanzos	17	S	costureira	Pai	Buenos Aires
409	1903	Ramón Vázquez Carro	Betanzos	12	S	--	Pai	Buenos Aires
410	1903	José Zapata Santiago	Betanzos	11	S	comercio	Reclámaa o pai	República Argentina
411	1903	Dolores Suárez Sánchez	Betanzos	20	S	servicio domést.	Nai; viúva	República Cuba
412	1903	Domingo Mosquera Amor	Betanzos	13	S	comercio	Nai; viúva	República Argentina
413	1903	Antonio M ^o Amado Babío	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	República Argentina
414	1903	María López Vara	Betanzos	20	S	n.c.	Pai	República Argentina
415	1903	María Rilo López	Betanzos	16	S	n.c.	Nai	República Argentina
416	1903	Antonio Veiga Folla	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina
417	1903	María Sánchez Valiño	Betanzos	15	S	n.c.	Pai	República Argentina
418	1903	Antonia Sánchez Lendoiro	Betanzos	maior	C	n.c.	Esposo	República Argentina
419	1903	Evaristo Suárez Ricoy	Betanzos	14	S	n.c.	Pai; mestre	Habana
420	1903	Ramona Pena Veiga	Betanzos	17	S	n.c.	Nai; viúva	República Cubana
421	1903	Antonio M ^o Otero Couce	Betanzos	11	--	--	Pai	República Cuba
422	1903	Juan Varela Ríos	Betanzos	22	S	xornaleiro	Pai	Buenos Aires
423	1903	Manuel López Martínez	Betanzos	14	S		Pai	Isla de Cuba
424	1904	Dolores Veiga Martín	Betanzos	12	--	--	Nai; viúva	Buenos Aires
425	1904	Antonio Calviño Novo	Betanzos	14	S	n.c.	Nai	Isla de Cuba
426	1904	Manuel Rodríguez Veiga	Betanzos	12	--	--	Pai	Buenos Aires
427	1904	Antonio García Casal	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	Buenos Aires
428	1904	Amalia Salgado Lamas	Betanzos	15	S	n.c.	Titor, medio irmán	Buenos Aires
429	1904	Manuel Roca Sánchez	Betanzos	11	--	--	Pai	República Argentina
430	1904	Asunción Castro González	Rábade	19	S	costureira	Pai	República Argentina
431	1904	José Lareo Naveira	Betanzos	14	S	Aprend. reloxeiro	Pai	República Argentina
432	1904	José Faraldo da Torre	Betanzos	22	S	n.c.	Pai	República Argentina
433	1904	Alonso Medin Edreira	Betanzos	20	S	n.c.	Pai	República Argentina
434	1904	Alfredo Rocha Bouza	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	Buenos Aires
435	1904	Gerardo Suárez Ricoy	Mugardos	14	S	n.c.	Pai	República de Cuba
436	1904	Ángel José López Veiga	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República de Cuba
437	1904	Manuela Pérez Otero	Betanzos	17	S	n.c.	Nai; viúva	República Argentina
438	1904	Rodrigo Varela de la Iglesia	Betanzos	11	--	--	Pai	República Argentina
439	1904	José Casal Dans	Betanzos	13	--	--	Tío	República Argentina
440	1904	Francisco Núñez Teijo	Betanzos	10	--	--	Reclámaa o pai	República Argentina
441	1904	Vicente Manuel García Giral	Betanzos	13	--	--	Pai	República de Cuba
442	1904	Edmundo Higinio Zoilo García	Betanzos	13	--	--	Nai; solteira	República de Cuba
443	1905	Agustín Fco. Crespo Pérez	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Mexicana
444	1905	Juan Antonio Vaomonde	Betanzos	13	--	comercio	Nai; viúva	República de Cuba
445	1905	Wenceslao José Migal Insua	Betanzos	12	--	--	Reclámaa o pai	Buenos Aires
446	1905	Nicolasa Caabeiro Becaría	Betanzos	42	C	n.c.		Buenos Aires
447	1905	Carmen García Caabeiro	Betanzos	12	--	--	Filla da anterior	Buenos Aires
448	1905	Antonio García Caabeiro	Betanzos	11	--	--	Irmán da anterior	Buenos Aires
449	1905	José Antonio Rilo Raposo	Betanzos	14	S	cocheiro	Pai	República de Cuba
450	1905	Antonio Pandelo Santos	Betanzos	13	--	comercio	Pai	República Argentina
451	1905	Juana Ruanova López	Betanzos	19	S	servizo domést.	Pai	República Argentina
452	1905	Mercedes López Torres	Betanzos	--	S	--	Reclámaa a nai	República Argentina
453	1905	Julia López Teijo	Betanzos	19	S	--	Pai	República de Cuba
454	1905	Trina Outon Rocha	Oza dos Ríos	14	S	--	Nai; reclámaa o pai	República Argentina
455	1905	María Maceiras	Oza dos Ríos	12	--	--	Nai; solteira	Buenos Aires
456	1905	Manuel Rodríguez Edreira	Betanzos	13	--	--	Pai	República Argentina
457	1905	Camila Malde	Betanzos	12	--	--	Nai; solteira	República Argentina

458	1905	Julia Seco Rúa	Betanzos	20	S	n.c.	Nai; viúva	República Argentina	
459	1905	Juan Brea Freire	Betanzos	11	--	---	Pai, (asina Berea)	República Argentina	
460	1905	Manuela Freire Brañas	Aranga	13	S	---	Pai	República Argentina	
461	1905	Manuel Dans Sánchez	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	Buenos Aires	
462	1905	José Cagiao Carballeira	Betanzos	12	--	---	Nai	República Argentina	
463	1905	Enrique López Rilo	Betanzos	12	--	---	Pai	Buenos Aires	
464	1905	María Manuela Río Sanjiao	Betanzos	19	S	---	Pai, (asina del Río)	República Argentina	
465	1905	Angela Vázquez Pérez	Betanzos	15	S	---	Pai	República Argentina	
466	1905	Asunción Gómez Babío	Betanzos	18	S	n.c.	Pai	Buenos Aires	
467	1905	José Castro Fraga	Betanzos	14	S	---	Nai; viúva	La Habana	
468	1905	José Pérez Rodríguez	Betanzos	13	S	---	Nai; viúva	Buenos Aires	
469	1905	Teresa Rodríguez Edreira	Betanzos	13	S	---	Pai	República Argentina	
470	1905	Encarnación Varela Rodríguez	Betanzos	20	S	n.c.	Pai	Buenos Aires	
471	1905	Francisca Amenedo Cagiao	Betanzos	17	S	n.c.	Pai	Buenos Aires	
472	1906	José Gondell da Torre	Betanzos	14	S	<i>dependiente</i>	Pai	República Argentina	
473	1906	Juan Fernández Sánchez	Betanzos	14	S	---	Reclámaa o pai	República Argentina	
474	1906	Pablo-Emilio García Faraldo	Betanzos	13	S	---	Pai	República Argentina	
475	1906	Arsenio Cortiñas Díaz	Betanzos	12	--	---	Pai	República Argentina	
476	1906	Balbina Vidal Seoane	Betanzos	11	--	---	Pai	República Argentina	
477	1906	Antonio Vázquez Carro	Betanzos	12	--	---	Nai; solteira	Buenos Aires	
478	1906	Petra Gómez López	Betanzos	<i>menor</i>	--	---	Nai; viúva	República Argentina	
479	1906	Pedro Carmena (?) Rodríguez	Betanzos	14	S	n.c.	Nai; viúva	República Argentina	
480	1906	Francisca Gómez Losada	Betanzos	17	S	n.c.	Pai	Buenos Aires	
481	1906	Antonia Veiga Folla	Betanzos	16	S	<i>costureira</i>	Nai	Buenos Aires	
482	1906	Antonio Nogueira Seijo	Betanzos	12	S	---	Pai	Buenos Aires	
483	1906	Ulpiano Arizaga Granja	Betanzos	14	S	n.c.	Nai; viúva	Buenos Aires	
484	1906	Vicenta Ruanova López	Betanzos	18	S	n.c.	Pai	República Argentina	
485	1906	Peregrina Miramontes Ferreiro	Betanzos	61	C	Viaxa con 3 fillos	Esposo	República Argentina	
486	1906	Eugenio Ares Miramontes	Betanzos	21	S	Fillo da anterior	Pai	República Argentina	
487	1906	María Ares Miramontes	Betanzos	17	S	Irmá do anterior	Pai	República Argentina	
488	1906	José Ares Miramontes	Betanzos	13	S	Irmán do anterior	Pai	República Argentina	
489	1906	Francisco Nicanor Ares Valiño	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina	
490	1906	Manuel Sánchez Fernández	Betanzos	36	C	xastre	Viaxa cos fillos	República Argentina	
491	1906	Antonio Sánchez Estrada	Betanzos	--	--	---	Fillo do anterior	República Argentina	
492	1906	Germán Sánchez Estrada	Betanzos	--	--	---	Irmán do anterior	República Argentina	
493	1906	Francisca Pérez Torres	Betanzos	35	C	Viaxa con 4 fillos	Reclámaa o esposo	República Argentina	
494	1906	Jacoba Cachaza Pérez	Betanzos	9	--	---	Filla da anterior	Reclámaa o pai	República Argentina
495	1906	Andrés Cachaza Pérez	Betanzos	5	--	---	Irmán da anterior	Reclámaa o pai	República Argentina
496	1906	Ramona Cachaza Pérez	Betanzos	5	--	---	Irmá do anterior	Reclámaa o pai	República Argentina
497	1906	Consuelo Cachaza Pérez	Betanzos	2	--	---	Irmá do anterior	Reclámaa o pai	República Argentina
498	1906	Francisca Carro García	Betanzos	16	S	---	Pai	República Argentina	
499	1906	María Carro Gómez	Betanzos	27	S	Irmá da anterior	Pai	República Argentina	
500	1906	Alberto Cagiao Neira	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	Buenos Aires	
501	1906	D. Juan García Iribarne	Betanzos	21	S	n.c.	Pai	República Argentina	
502	1906	Antonio Martínez Doval	Betanzos	11	--	<i>comercio</i>	Pai	Buenos Aires	
503	1906	Manuel Varela Iglesias	Betanzos	11	--	---	Pai	República Argentina	
504	1906	Esperanza Crespo Rodeiro	Betanzos	19	S	<i>modista</i>	Pai	República Cubana	
505	1906	Celestino Crespo Rodeiro	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	República Cubana	
506	1906	José Via Dopico	Betanzos	8	--	---	Viaxa cunha tía	República Argentina	
507	1906	Francisca Dopico Sas	Betanzos	18	S	Tía do anterior	Pai	República Argentina	
508	1906	Benigno Loureda Lago	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina	
509	1907	Angel Carro Becerra	Betanzos	14	S	n.c.	Pai	República Argentina	
510	1907	María Salorio Balsa	Betanzos	18	S	<i>costureira</i>	Pai	República Argentina	
511	1907	Francisca Platas Santamarifa	Betanzos	17	S	<i>costureira</i>	Nai; viúva	República Argentina	
512	1907	Jesús Parga Farifas	Betanzos	11	--	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina	
513	1907	Obdulia Salgado Pérez	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	República Argentina	
514	1907	Concepción Pereira Castro	Betanzos	19	S	n.c.	Tía	Buenos Aires	
515	1907	Antonio Ascariz Roibás	Betanzos	13	S	<i>comercio</i>	Pai	República Argentina	
516	1907	José Vázquez Pérez	Betanzos	14	S	<i>comercio</i>	Nai; viúva	República Argentina	
517	1907	Manuel Lousa Díaz	Betanzos	13	S	n.c.	Pai	República Argentina	

